

BOGDAN KRIZMAN

ZAPISNICI SREDIŠNJEG ODBORA
»NARODNOG VIJEĆA SLOVENACA, HRVATA I
SRBA« U ZAGREBU

U nepotpunom arhivu »Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba« u Zagrebu (»Spisi Narodnog vijeća SHS« u Državnom arhivu u Zagrebu) nalazi se, između ostaloga, sačuvan svežanj originala zapisnika središnjeg odbora »Narodnog vijeća SHS« u Zagrebu. Svi nose na »košuljici« tekući broj i već po tim brojevima možemo zaključiti, da su nepotpuni.

Ostali su sačuvani do danas ovi brojevi: broj 1 (original poslovnika središnjeg odbora, s ispravkama tintom); broj 2 (ovjerovljeni primjerak pravilnika »Narodnog vijeća SHS« u Zagrebu od 6. X. 1918.); broj 13 (!) (zapisnik sjednice od 28. X. 1918. s priložima); broj 14 (zapisnik od 29. X. 1918. s priložima); broj 15 (zapisnik od 30. X. 1918.); broj 16 (zaključci sjednice od 3. XI. 1918. s priložima); broj 17 (zapisnik od 3. XI. 1918.); broj 18 (zapisnik sjednice od 11. XI. 1918.); broj 19 (zapisnik od 14. XI. 1918.); broj 20 (zapisnik od 20. XI. 1918. s priložima); broj 21 (zapisnik od 23. XI. 1918. s priložima); broj 22 (zapisnik od 24. XI. 1918. s prilogom); broj 23 (zapisnik od 25. XI. 1918. s priložima); broj 24 (zaključak sjednice Narodne vlade za Sloveniju od 7. XI. 1918.); broj 25 (original dopisa Stranke prava od 27. X. 1918.); broj 26 (zapisnik od 3. XII. 1918. s priložima); broj 27 (zapisnik od 5. XII. 1918. s priložima); broj 28 (zapisnik od 12. XII. 1918.).

Gotovo svi zapisnici nose potpise potpredsjednika Svetozara Pribičevića i dra. Ante Pavelića, a pisani su mašinom. Pored njih, svežanj sadržava popis članova središnjeg odbora i rukom pisani koncept zapisnika sjednice središnjeg odbora od 26. X. 1918. (naš prilog broj 3).

Valja, na kraju, napomenuti, da se naši prilozi pod 1 i 2 više ne nalaze u »Spisima Narodnog vijeća SHS«. Njih sam prije nekoliko godina dobio u prijepisu od pokojnog akademika Milana Marjanovića s napomenom, da ih je on osobno – pripremajući građu za nenapisanu knjigu o postanku Jugoslavije – prepisao u Državnom arhivu u Zagrebu. Prema tome bilo je do sada nemoguće isporučiti ih s originalima.

ZAPISNICI 5., 6., 8. X. 1918.

Vijećanje 5. i 6. listopada 1918. o osnutku Narodnog vijeća S. H. S. u Zagrebu.

Sjednicu otvara dr. A. Pavelić. Dr. Korošec predlaže za predsjedatelja A. Pavelića. Jednoglasno izabran.

Pavelić naglašuje, da se ovime dovezuje na vijećanja 2. i 3. ožujka 1918.¹ i najavlja pristup nacionalnoj koncentraciji: Srpske narodne radikalne stranke, Hrvatske pučke seljačke stranke, Socijalno-demokratske stranke Hrvatske i Slavonije i grupe oko »Malih novina«.²

A) Srpska radikalna stranka daje izjavu:

»U ime Srpske narodne radikalne stranke izjavljuje predsjedništvo iste stranke, da pristupa organizaciji Narodnog veća Slovenaca, Hrvata i Srba sa sedištem u Zagrebu na načelima jedinstva troimenoga naroda i samoodređenja u smislu zagrebačkog programa od 3. ožujka 1918., a za izaslanike svoje imenuje dra. Žarka Miladinovića iz Rume, Vladu Savića iz Kamenice, Milana Nedeljkovića, profesora iz Karlovaca. U Karlovcima 29. septembra 1918. Tajnik: prof. M. Nedeljković, predsjednik dr. Đorđe Krasojević«.

B) »U skladu s programom Hrvatske pučke seljačke stranke od 22. prosinca 1904.³ a temeljem posebnoga zaključka glavnog odbora HPSS od 25. kolovoza 1918.,⁴ čast

¹ Na sastanku hrvatskih, srpskih i slovenačkih političara (iz Hrvatske i Slavonije, Bosne i Hercegovine, Dalmacije, Istre, i Međimurja), održanom u Zagrebu 2. i 3. III. 1918., bila je donesena rezolucija, u kojoj učesnici konferencije ističu potrebu koncentracije svih stranaka i grupa, koje traže narodnu nezavisnost i na demokratskim temeljima uređenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba, stojeći na stanovištu narodnog jedinstva i oslanjajući se o načelo narodnog samoodređenja. Sastanku *nisu* prisustvovali predstavnici Hrvatsko-srpske koalicije

Vidi: Ferdo Šišić, Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914–1919, Zagreb, str. 125–126.

² Grupa oko dra. Ivana Lorkovića i dra. Đure Šurmina, bivših koalicionaša, kojoj je dr. Ivan Dežman stavio na raspolaganje, nakon njihova razlaza s vodstvom koalicije (Svetozarom Pribičevićem), list »Male novine«. Zato se i ta grupa tako zove.

³ U programu »Hrvatske pučke seljačke stranke«, objavljenom pod naslovom »Što hoće Hrvatska pučka seljačka stranka« stoji, između ostaloga, ovo:

»HPSS udesit će svoj rad prema ovim činjenicama i nazorima:

1. Hrvati su od starine imali te i danas imaju posebnu svoju državu.

2. Hrvati i Srbi jedan su narod, pa se već zato moraju sporazumjeti i u političkom radu, naročito ondje, gdje živu zajedno.

3. Slovenci i Hrvati jedni su drugima tako blizu, te su zapravo i oni s Hrvatima jedan narod, koji ima složno raditi za zajedničku budućnost.

4. Svi su južni Slaveni jedna narodna i gospodarska cjelina, te imi Hrvati držimo Srbiju, Crnu Goru i Bugarsku svojim narodnim državama.

5. Naš napredak u prosvjeti i oslobođenje od gospodarske zavisnosti ne daje se ni zamisliti bez političke slobode zapadnih Slovjena, naročito Čeha i Poljaka.

6. Slavenstvo vrijedi u svijetu najviše s Rusijom i radi Rusije.« (Dr. Antun Radić, Sabrana djela, VII, Zagreb 1936, str. 18).

⁴ »U smislu sviju osnovnih programnih načela o hrvatskoj pučkoj, o jugoslavenškoj i slavenskoj narodnoj politici prihvaća . . . načelo potpunoga narodnoga samoodređenja te pristaje uz jugoslavenško ujedinjenje i uz češko-poljsko-jugoslavenški savez. (Zaplijenjeno 10 redaka).« (»Dom«, 29. VIII. 1918.).

mi je obavijestiti Vas, da Hrvatska pučka seljačka stranka prihvaća sve zaključke narodnoga sastanka od 2. i 3. ožujka 1918. kao osnov skupne narodne organizacije sveukupnoga jedinstvenoga našega naroda S. H. S. u svrhu, da se stvori Narodno vijeće kao vrhovni predstavnik svega našega naroda Slovenaca, Hrvata i Srba. U Zagrebu, dne 5. listopada 1918.

Stjepan Radić
predsjednik H. P. S. S.

Vinko Lovreković
potpredsjednik.

C) Čast nam je saopćiti Vam, da je tzv. skupina oko »Malih novina« usvojila zaključak da usvaja potpuno zaključak zagrebačkoga sastanka od 2. i 3. ožujka o. g. u pitanju narodnog ujedinjenja Slovenaca, Hrvata i Srba. U Zagrebu, dne 4. listopada 1918. Dr. Lorković, Dr. Šurmin.

D) »Zagreb, dne 4. listopada 1918. Glavni odbor Socijalno-demokratske stranke Hrvatske i Slavonije izjavljuje, da je stranka uvijek stojala i stoji u nacionalnom pitanju na stanovištu, koje je izraženo u zagrebačkoj rezoluciji od 3. ožujka o. g. – Potpisani izaslanik ovoga glavnog odbora sudjelovat će na sastanku dne 5. o. mj. lih u informativne svrhe, jer će se glede pristupa Narodnom Vijeću konačno zaključiti na konferenciji jugoslavenskih soc. stranaka, koja će biti dne 6. o. mj., pa će glavni odbor odnosi zaključak priopćiti predsjedništvu Narodnog vijeća. Glavni odbor Socijal-demokratske stranke Hrvatske i Slavonije: Svetozar Delić, Vitomir Korać, V. Bukšeg«.

Dr. Srgjan Budisavljević izlaže historiju rada oko Narodnog vijeća. Dr. Lorković referira o zadaći i svrsi Narodnog vijeća.

Vijećanje počelo u 1/2 11, završava se u 1/2 1 poslije podne. Nastavak u 1/2 4 poslije podne.

V. Korać predlaže, da se provede debata o referatu dra. Lorkovića. Nakon veoma opsežne debate predlaže dr. Mato Drinković slijedeće prijedloge:

(1) »Sakupljeni, da utemeljimo „Narodno vijeće S. H. S.“ složni smo u misli i u radu za oživotvorenje potpuno samostalne, suverene i nezavisne slobodne države svoga naroda S. H. S. na cijelom neprekinutom etničkom teritoriju toga naroda.

U tu svrhu već danas se zalažemo, da ni kao pojedine osobe, ni kao pojedine stranke, ni kao pojedine pokrajine, ni kao pojedine parlamentarne korporacije, nećemo stupiti u nikakve obvezatne dogovore s nikakvim faktorima izvan našega naroda, nego izjavljujemo, da ćemo, čim se „Narodno vijeće“ konstituiru, skupno raditi prema uputama i zaključcima Narodnog vijeća S. H. S. i delegacije od Narodnog vijeća za to opunomoćene.

(2) Odabire se odbor od 7 lica, koji će odmah još danas ili najdalje sutra stupiti u dogovore sa Hrvatsko-srpskom koalicijom u svrhu da pod gornjim uslovima stupi i ova u Narodno vijeće S. H. S.«⁵

⁵ Vodstvo se Hrvatsko-srpske koalicije dugo vremena odnosilo hladno, gotovo neprijateljski prema nastojanjima pojedinaca i grupa, da se ostvari »nacionalna koncentracija« i u Zagrebu osnuje »Narodno vijeće«. Ona je tek 8. X. 1918. javno izjavila, da priznaje potrebu, da se u današnje vrijeme osnuje »Narodno vijeće« i da stoga povjerava posebnom odboru svojih članova, da u tu svrhu stupe u pregovore s drugim strankama i da o daljnjem toku izvijeste saborski klub njenih zastupnika. U taj su odbor bili izabrani saborski zastupnici: dr. Edo Lukinić, dr. Dušan Popović, Svetozar Pribičević, dr. Ivan Ribar i Većeslav Wilder.

Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 170.

O ovim se prijedlozima debatira. Nakon toga stavljeni se na glasanje i jednoglasno prihvaćeni. U odbor su birani jednoglasno: dr. Laginja, dr. Korošec, dr. Sunarić, dr. Petričić, dr. Drinković, dr. Budisavljević, Korać.— Završetak vijećanja u 7 sati navečer.

Nastavak vijećanja dne 6. listopada 1918. u 10 sati pr. p.

Dr. Drinković, čita izvještaj odbora, koji je pregovarao s koalicijom (pod E): »Cijeli je odbor pošao odmah nakon izbora da pregovara. Prema telefonskoj obznani, u saborskoj predsjedničkoj sobi su se našli od strane koalicije g. Hreljanović, Vilder i Pribičević. Gosp. Korošec je kratko izložio svrhu odborova dolaska. Gosp. Hreljanović je izrazio shodnost zajedničkog djelovanja, jer da je to postulat sadašnjih časova. Gosp. Drinković je na to pročitao prijedloge i predao ih u prijepisu gosp. Pribičeviću. Gosp. Pribičević je naglasio ozbiljnost političkog položaja te istaknuo, kako nijedna stranka ne može u današnjim prilikama sama da predstavlja naroda i na sebe preuzimlje odgovornost; kako on misli, da se Hrvatsko-srpska koalicija u principu slaže s prijedlogom, da sve stranke narodne zajednički rade; da se oni nadaju najboljemu, ali već radi same stvari – a i radi formalnih razloga – ne mogu dati obvezatnih odgovora u ime koalicije, prije nego to ona zaključi. Ona će to učiniti u najkraćem roku.—

Gosp. Petričić opaža, da se sa strane već sudjelujućih stranaka uzela u obzir mogućnost pristupa koalicije u Narodno vijeće i zato do odgovora njezinoga da bi mjesta njezinih delegata ostala nepopunjena, međutim da bi se rad nastavio.— Gosp. Pribičević veli, da će oni već sutra (nedjelja) brzojaviti svojim zastupnicima, a utorak ili najdulje srijedu, da će vijećati, te zaključke odmah odboru saopćiti, tako da bi se eventualno moglo odmah pristupiti pregovorima. Gospoda mogu, međutim, da nastave sa svojim radom. Gosp. Laginja izjavljuje, da se sve te formalnosti dadu lako urediti. Na to je potpuno sporazumno po svim prisutnima prihvaćeno slijedeće:

- 1) Hrvatsko-srpska koalicija će imati sjednicu svojih zastupnika utorak ili srijedu, da vijeća, uz ostale važne stvari, vrhu predanog joj prijedloga.
- 2) U srijedu ili najdalje četvrtak pristupit će se zajedničkom dogovoru ili eventualno predati odgovor.
- 3) Radi slabih prometnih prilika i prema zaključku – sakupljeni će nastaviti vijećanje, pretresti statut, odabrati odbornike.
- 4) Dok koalicija ne preda odgovora, ne će se odbor konstituirati, nego se može imenovati privremeni poslovoda, koji će voditi poslove, dok se ne pristupi zajedničkom konstituiranju – što će se odmah učiniti, čim koalicija pristupi.
- 5) Ako koalicija ne pristupi – koje mnijenje nijedan prisutni ne dijeli – sudjelujući će se konstituirati odmah nakon odgovora koalicije.
- 6) Dotada sve, što se uredi, ostaje provizorno i »pro foro interno«. U novinama ne dolazi zasada ništa drugo nego općeniti komunikej, u kojemu se, prema prijedlogu Laginje, ima javiti, da se »raspravlja«, a da će se konačne zaključke javiti. – 7) Dr. Korošec još nadodaje, da u slučaju da koalicija ne pristupi Narodnom vijeću – ipak bi bilo poželjno da odnošaji među strankama i njezinim organima ostaju prijateljski. – Opaža se, da su ovaj sporazum svi

složno prihvatili kao obvezatan za sve prisutne i sudjelujuće stranke. Dr. M. Drinković, M. Laginja, dr. Petričić, dr. Budisavljević, V. Korać, dr. Korošec.«

Referat se, nakon nekih razjašnjenja, bez debate prima jednoglasno. Dr. Angjelinović čita pravilnik i referira o njemu. Pravilnik nakon generalne debate bi primljen kao podloga za specijalnu debatu. U specijalnoj debati prihvaćene su prva, druga i treća točka pravilnika. Za rješavanje nekih spornih pitanja izabran je pododbor, u kom su dr. Drinković, dr. Angjelinović, dr. Kukovec i dr. Smodej. Sjednica se zaključuje u 1 sat poslije podne.

Nastavak sjednice u 4 sata poslije podne. Pododbor za pravilnik daje svoj referat. Nakon oduže debate svih sedam točaka pravilnika prihvaćeno je prema priloženom pravilniku pod F.⁶ Gosp. Kristan izjavljuje, da su Jugoslavenska socijaldemokratska stranka i Socijal-demokratska stranka u Hrvatskoj i Slavoniji zaključile, na konferenciji dne 6. listopada o. g. prije podne, pristupiti u »Narodno vijeće S. H. S.« i da on taj pristup u ime obiju socijalističkih organizacija (Ljubljana i Zagreb) najavljuje. Predsjedatelj pozdravlja pristup i priopćuje brzopjavni pozdrav Českoga Svaza (pod g), koji glasi:

»Prag, 5. listopada 1918. Dr. Anti Paveliću, Zagreb. Sjećamo se Vas, Srba, Hrvata i Slovenaca, danas povodom velikog slavlja vašega, kada polažete tvrd temelj velikoj Jugoslaviji utemeljenjem zajedničkog Narodnog vijeća. Radujemo se vašem jedinstvu, te smo svijesni, da u našem boju za Čehoslovačku državu vi stojite uz bok nama, tako kako ćemo mi s vama izvojititi vašu državu.

Za „Češki Svaz“ Predsjednik Stanjek.«⁷

Prihvaćeni pozdrav Česima i Poljacima glasi:

»Zagreb, 6. listopada 1918. „Českom Svazu“, Prag.

Zastupnici složnoga i jedinstvenoga naroda Slovenaca, Hrvata i Srba, sabrani pri osnutku Narodnog vijeća u Zagrebu, šalju bratskom čeho-slovačkom narodu iskrene pozdrave, te obnavljaju u historičkom momentu, kad se rješava sudbina naših naroda, zavjet neslomive solidarnosti; nepokolebive vjernosti u zajedničkoj borbi za slobodu i državnu samostalnost naših naroda. Predsjedatelj dr. Pavelić«.

»Zagreb, 6. listopada 1918. Zastupnici Glombinski, Witoš, Tetmajer, Krakov.⁸ Zastupnici jedinstvenog naroda Slovenaca, Hrvata i Srba, osnivajuć Narodno vijeće, na svojoj sjednici održavanoj dana 5. i 6. listopada, bratskim se osjećajima sjećaju u zajedničkoj borbi bratskog poljskog naroda, s kojim će nas složna borba za narodnu i državnu samostalnost dovesti do pobjede. Predsjedatelj dr. Pavelić«.

Predsjedatelj Pavelić predlaže, da se temeljem prihvaćenog pravilnika pristupi izboru članova »Narodnog vijeća«.

Slovenija (Kranjska, Štajerska, Koruška, Gorica i Trst) predlaže slijedeću gospodu:

⁶ Taj pravilnik je ođštampan kod Šišića, spom. djelo, str. 174-176.

⁷ Frantiček Stanjek bio je 1918. god. zastupnik u bečkom »Reichsratu«.

⁸ Vincent Witoš, Vladimír Tetmajer i Stanislav Glombinski bili su, također, članovi »Reichsrata«.

Dr. Anton Korošec, dr. Lovre Pogačnik, dr. Ivan Benkovič, Bogomil Remec, dr. Izidor Cankar, dr. Andrej Kalan, dr. Josip Jerič i Fran Smodej (Koruška) za Vseslovensku pučku stranku; dr. Kukovec Vjekoslav, Ivan Hribar, dr. Vladimir Ravnikar, dr. Albert Kramer za Jugoslavensku demokratsku stranku; dr. Ivan Marija Čok za Slovensko polit. društvo »Edinost« u Trstu. Jedno mjesto, koje se rezervira Jug. soc. dem. stranci, bit će popunjeno (na prijedlog g. Kristana).

Istra. Izaslanik dr. Gjuro Červar javlja, da su od Polit. društva za Hrvate i Slovence u Istri delegirani: dr. Gjuro Červar, Josip Grašič i dr. Šime Kurelić.

Dalmacija delegira dra. Matu Drinkovića, dra. Gaju Bulata, dra. Ivu Krstelja, dra. Prvislava Grisogona i rezervira se naknadno delegirati još trojicu, jer Dalmaciji pripada 7 odaslanika (»Narodna organizacija za Dalmaciju«).

Bosna i Hercegovina. Zasada (sa pravom promjene) izabire slijedeću gg.: Vojislav Šola, dr. Jozo Sunarić, fra Ljubomir Galić, dr. Milan Jojkić, dr. Luka Čabrajić, Šćepan Grgjić, Vjekoslav Jelavić, dr. Sava Ljubibratić, a ostalu desetericu rezervira se naknadno predložiti.

Hrvatska-Slavonija s Rijekom. Mjesta (27), koja pripadaju Hrvatskoj i Slavoniji (Rijeci pripada napose 1 mjesto), imaju se popuniti. Izbor ostaje perfektan, ako odgovor Hrvatsko-srpske koalicije bude negativan, t. j. ako ona izjavi, da ne pristupa Narodnom vijeću. Ako pristupi, ima se razmjer u sporazumu s njima restringirati i proporcionalno razdijeliti. Birani su: dr. A. Pavelić, dr. Živko Petričić, Cezar Akačić, dr. B. Angjelinović, dr. Nikica Winterhalter, dr. Svetozar Rittig, Ch. Šegvić, dr. Lavoslav Hanžek za Starčevićovu stranku prava; Stjepan Radić, Dragutin Kovačević, Toma Jalžabetić za Hrv. pučku seljačku stranku; Vilim Bukšeg, Vitomir Korać za Socijalno-demokratsku stranku; dr. Žarko Miladinović, prof. Milan Nedeljковиć za Srpsku narodnu radikalnu stranku; dr. Srgjan Budisavljević za grupu oko »Glasa S. H. S.«; dr. Ivan Lorković za grupu oko »Malih novina«; dr. Janko Šimrak za grupu oko »Novina«.

Rijeka. Kao odaslanik Rijeke priznaje se dr. Rikard Lenac.

Međumurje. Kao odaslanik Međumurja priznaje se dr. I. Novak.

Bačka, Banat, Baranja, kao i ostala jugozapadna Ugarska birat će naknadno svoje odaslanike. Tako isto birat će se naknadno odaslanici Hrvatskog sabora, Bosanskog sabora i Jugoslavenskog kluba u Beču. Na to je od »Središnjeg odbora« u skupnoj sjednici »Narodnog vijeća« u suglasju sa zastupanim organizacijama, strankama i grupama jednoglasno biran slijedeći »Središnji odbor«:

Za Sloveniju: dr. A. Korošec (zamjenik dr. Ivan Benković), dr. Lovro Pogačnik (prof. Bogomil Remec), dr. Izidor Cankar (dr. Josip Jerič), za S. P. S.; Ivan Hribar (dr. Vjekoslav Kukovec), dr. Albert Kramer (dr. Slavko Frnazarić) za J. D. S.; dr. I. M. Čok (dr. Josip Wilfan) za »Edinost«. Izaslanik (i zamjenik) J. S. D. S. delegirat će se naknadno. Predlažu, da zamjenici odaslanika budu imali pravo biti zamjenicima

članova »Središnjeg odbora«. Prepušta se Središnjem odboru, dotično poslovnom odboru, da odredi.

Istra. Najavljuje se, da će naknadno predložiti odaslanika i zamjenika.

Dalmacija. Izabrani dr. M. Drinković; a sporazumno s »Narodnom organizacijom« izabrat će se ostala dvojica izaslanika i 3 zamjenika.

Bosna i Hercegovina. Biraju se uz iste uvjete, kao što su izabrani izaslanici »Narodnog vijeća« gg.: Vojislav Šola, dr. Jozo Sunarić, fra Ljubo Galić, dr. Milan Jojkić, dr. Luka Čabrajić, Šćepan Grgjić (Vjekoslav Jelavić). Ostalih pet zamjenika izabrat će se naknadno.

Hrvatska i Slavonija. Odbornici se biraju uz istu pretpostavku i uvjete kao gore. Izabrani su: dr. A. Pavelić, dr. Živko Petričić, Cezar Akačić, dr. B. G. Angjelinović (Ivan Peršić), prof. Cherubin Šegvić, dr. Svetozar Rittig (dr. Nikola Winterhalter) za S. S. P.; Stjepan Radić, Dragutin Kovačević, Juraj Valečić, Martin Crneić za H. P. S. S.; Vilim Bukšeg, Vitomir Korać (Svetozar Delić) za S. D. S.; dr. Žarko Miladinović (prof. Milan Nedeljković) za S. N. R. S.; dr. Srgjan Budisavljević (dr. Hinko Krizman) za grupu »Glas SHS«; dr. Ivan Lorković (dr. Gjurjo Šurmin) za grupu »Malih novina«; dr. Janko Šimrak za grupu »Novine«.

Međumurje. Bira se g. dr. Ivan Novak. U slučaju, da ne pristupi koalicija, njegov izbor postaje perfektan, kao i kod izabranih članova za Hrvatsku i Slavoniju. U slučaju da pristupi, radi općeg razmjera, odlučit će se, hoće li Međumurje biti posebno zastupano i po ovom odaslaniku.

Radi toga, što svi članovi »Središnjeg odbora« nijesu izabrani i radi toga, što se očekuje odgovor Hrvatsko-srpske koalicije, »Središnji odbor« se ne konstituira. Bira se poslovni odbor, koji će voditi poslove predsjedništva do konstituiranja »Središnjeg odbora«.

U poslovni odbor birana su slijedeća gospoda: dr. A. Pavelić, dr. S. Budisavljević, dr. I. Lorković, St. Radić, V. Korać, dr. J. Šimrak, dr. M. Drinković i dr. Ž. Petričić.

Predsjedatelj A. Pavelić predlaže, da za onu eventualnost, da koalicija »Narodnom vijeću« ne pristupi, bude ovlašten poslovni odbor da proglasi predsjedništvo »Narodnog vijeća« i »Središnjeg Odbora«. Jednoglasno se prihvata taj prijedlog i za tu eventualnost složno se prihvata slijedeća kandidaciona listina:

Predsjednici: dr. M. Laginja (izaslanik »Jugoslavenkog kluba«), dr. A. Korošec i Vojislav Šola.

Potpredsjednici: dr. A. Pavelić, dr. Ivo Krstelj i treći, koji će se naknadno sporazumno odrediti.

U istom smislu predlaže se i tajnički bureau:

Tajnici: Glavni tajnik dr. Ivan Lorković, dr. Mate Drinković, dr. Srgjan Budisavljević, dr. B. G. Angjelinović, dr. Janko Šimrak u Zagrebu. Eventualno birat će se još dva tajnika iz Ljubljane i jedan iz Sarajeva. Na prijedlog V. Bukšega prepušta se Središnjem odboru, da on u svom djelokrugu tu stvar uredi. — Bira se redakcioni odbor, koji će sastaviti komunike i brzojavne pozdrave Česima i Poljacima: dr. M. Drinković, dr. Budisavljević, dr. Angjelinović i dr. Kramer.

Vođenje pregovora s koalicijom povjerava se prvi dan izabranom odboru »ad hoc«.

Zaključak u 8 sati na večer.

Zagreb, 6. list. 1918.

Sjednica odbora za pregovaranje

Prisutni s jedne strane: dr. Budisavljević
dr. Drinković
V. Korać
Ž. Petričić
Šimrak, za Korošca⁹

sa strane koalicije: dr. Ribar
dr. D. Popović
Sv. Pribičević
V. Vilder¹⁰

Pošto je u načelnim pitanjima postignut potpuni sporazum prihvatom i nadopunom pročitano prijedloga od 8. X. i pravilnika Narodnog vijeća, prelazi se na raspravu o broju delegata u Narodnom vijeću i u Središnji odbor.

Pristaje se glede Banovine, da u Narodnom vijeću Hrvatsko-srpskoj koaliciji pripadaju	12 mandata
Starčevićевой strani prava	6 „
Socijaldemokratskoj	2 „
Seljačkoj	2 „
Srpskoj radikalnoj	2 „
Novinama: »Glasu«	1 mandat
»Novinama«	1 „
»Malim novinama«	1 „

U središnji odbor:

Koaliciji	5
Seljačkoj, Socijal-demokratskoj, srpskoj radikalnoj po	1
Grupama gore imenovanih novina po	1 mjesto

Glede predsjedništva se ustanovljuje, da će u najkraćem roku biti sazvan Središnji odbor, koji ima da bira predsjedništvo. Određuje se predložiti poslovnom odboru, da sazove sjednicu Središnjeg odbora za 17. o. mj. U toj sjednici će se odrediti sve potrebito, te se ustanovljuje dnevni red: (1) biranje predsjedništva; (2) akcija, koja se ima preduzeti. Do toga doba bi vodio potrebite posle poslovni odbor, koji se ima još dopuniti s 2-3 člana od Hrvatsko-srpske koalicije.

Prihvata se komunike.

⁹ Nedostajali su, prema tome, dr. M. Laginja, dr. J. Sunarić i dr. A. Korošec.

¹⁰ Prema tome, nedostajao je peti član odbora: E. Lukinić.

Izjavu pristajanja uz zagrebačku rezoluciju od marta 1918. i da ne će istupati u javnom životu i ikakve izjave davati bez prethodnog odobrenja »Narodnog vijeća S. H. S.« dali su:

dr. Halidbeg Hrasnica, dr. Mehmedbeg Spaho, Riza Rizaefendić, dr. Mehmed Zečević, dr. Mustafa Demišlić, Hifzi Muftić, član Ulema Međzliša.

2.

Sjednica poslovnog odbora N. V.

I. Prva sjednica 15. listopada 1918. Prisutni: Petričić, Barac, Lorković, Pribičević, Drinković, Radić, Pavelić, Korać, Šimrak, Vilder.

II. Druga sjednica 16. listopada 1918. Prisutni: Pavelić, Barac, Korać, Vilder, Petričić, Lorković, Drinković, Šimrak.

Na sjednicama su stvoreni ovi prijedlozi za »Središnji odbor«: »Što se tiče konstitucije »Središnjeg odbora« iskrsla su tri mišljenja. Prvo: da se izaberu tri predsjednika – Slovenac, Srbin, Hrvat. Proti tome se naglasilo, da ni prema vani niti prema unutra ne bi dobro djelovala ova rascjepkanost po plemenima, koja bi se mogla tumačiti, da je uperena protiv narodnog jedinstva, za koje se svi upravo u ovaj čas borimo. Drugo se mišljenje sastojalo u tome, da se nađe jedan sposoban i agiln muš, koji bi čitavu akciju preuzeo u svoje ruke i bio uglavnom odgovoran za čitavu našu politiku. Protiv tome mišljenju se istaknulo, da mi danas na Jugu naprosto takvoga čovjeka nemamo. Radi toga je Drinković predložio treće mišljenje, prema kojemu bi se imao označiti direktorij od sedam i više osoba, od kojih bi većina mogla stanovati u Zagrebu.«¹¹

Za unutarnji rad središnjeg odbora predložena su posebna tajništva. Svakom tajništvu će na čelu stajati jedan član direktorija ili uopće koji član Sred. odbora, koji bi oko sebe okupio stručnjake svoga resorta i bio odgovoran direktoriju za čitav svoj rad. Zasada se pomišljalo na ova tajništva:

1. Tajništvo za narodnu zaštitu;
2. Tajništvo za nar. gospodarstvo i financije;
3. Tajništvo za rješavanje agrarnog pitanja;

¹¹ U saopćenju, objavljenom u Zagrebu 19. X. 1918., navodi se, da se Središnji odbor Narodnog vijeća SHS sastao 17., 18. i 19. listopada u Zagrebu i da je na tom sastanku izabrao predsjedništvo: predsjednik dr. Anton Korošec; potpredsjednici: dr. Ante Pavelić i Svetozar Pribičević; tajnici: dr. Srgjan Budisavljević, dr. Mate Drinković i dr. Ivan Lorković. U saopćenju se, dalje, kaže, da je središnji odbor izdao i objavu, u kojoj zauzima stav, kako da se riješi naše narodno pitanje; da je, pored toga, prihvatio i slijedeće prijedloge: a) u pogledu rada u saborima; b) da se pribave propusnice za Švicarsku članovima Središnjeg odbora; c) da se Središnji odbor proglasi u permanenciji; d) da se pošalju brzogovorni pozdravi Narodnom vijeću Čehoslovaka i Poljaka.

Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 181.

4. Tajništvo za radničke organizacije;
5. Tajništvo za poštu, brzojav i željeznice;
6. Tajništvo za ustav Države S. H. S.;
7. Tajništvo za propagiranje ideje Narodnog vijeća u širokim masama naroda, kao i u inteligenciji.

Kooptiranje. Poslovni odbor je zaključio, da se iz veoma važnih razloga imaju kooptirati dr. Barac, dr. Matko Laginja i V. Korać. O tome se stavlja prijedlog Središnjem odboru na raspravljanje.

Rad Središnjeg odbora. Duga je bila debata u poslovnom odboru o tome, što bi imalo Narodno vijeće u ovome času poduzeti. Uglavnom su izbila dva mišljenja na površinu. Jedni su predlagali, da se u Hrvatskome saboru, u koji bi ušli predstavnici Bosne i Hercegovine, Dalmacije, Istre i slovenačkih zemalja, izda jedna proklamacija na jugoslavenski narod, u kojoj bi se naglasila načela sadašnje naše narodne politike. To bi imalo probuditi iza sna široke mase narodne i utrti put čitavome našem radu. Drugo je mišljenje bilo u tome, da iz današnje sjednice Središnjega odbora izade jedan manifest, u kojem će se to isto proglasiti. Ovo se utvrđivalo time, što smo mi još sada nepripravni za čine, što ne bi mogli vlast preuzeti u svoje ruke, budući da nemamo sile, koja bi je mogla zaštititi prema tome bi čitava stvar izgledala kao kakova demonstracija nedostojna jakosti našega naroda i ozbiljnosti ovoga časa. Naši narodni protivnici naprosto bi rastjerali Sabor, narod bi izgubio povjerenje u ozbiljnost vođa, a pred vanjskim bi se svijetom komentiralo, da narod od sedam milijuna još nije sposoban za slobodu i samostalnost. Osim toga se akcentuiralo, da bi se u samom Saboru pojavili elementi, koji bi pomutili jednodušnu volju narodnih poslanika i služili našim narodnim neprijateljima kao putokaz, kojim imaju poći.

Na koncu se poslovni odbor složio da stavi Središnjem odboru ovaj prijedlog na raspravljanje:

Središnji odbor mora izdati što prije proklamaciju na narod, u kojoj će biti čitavome narodu jasno i bistro označena načela narodne politike. Istaknut će se narodno jedinstvo čitavog našeg naroda i rješenje njegova problema ne parcijalno, nego u svojoj cjelokupnosti. Zatim će se istaknuti suverena jugoslavenska država, osnovana na narodnom samoopredjeljenju.¹²

Nakon toga imade se akcija upraviti prema razvitku događaja i prema momentanoj političkoj situaciji. Tako će Središnji odbor zaključiti,

¹² To je bilo učinjeno »deklaracijom Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba« od 19. listopada 1918. U njoj se traži, između ostaloga, ujedinjenje cjelokupnog našeg naroda Slovenaca, Hrvata i Srba na čitavom njegovom etnografskom teritoriju, bez obzira na pokrajinske ili državne granice, u kojima danas žive, u jednu jedinstvenu, potpuno suverenu državu. Deklaracija otklanja manifest cara Karla od 16. X. 1918., a također i svaki drugi budući prijedlog, koji bi išao za tim, da se naše narodno pitanje riješi djelomično i da mu se oduzme njegov međunarodni značaj.

Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 179–181.

imade li se sazvati sabor, kakvo će on stanovište zauzeti u sadanje doba, i t. d.

U Zagrebu, dne 17. listopada 1918.

dr. A. Pavelić

dr. J. Šimrak, izvjestitelj

3.

Tek. br. 11. Br. urudžb. zap. 84

Zapisnik Središnjeg odbora Narodnog vijeća od 26. listopada 1918.

1. Tihomiru Ostoiću valja odgovoriti, da mislimo na njih, kao i na se, pa da treba da se sami dogovore i urede među se, te da dođu u dogovor s Narodnim vijećem.

2. Načelniku Ljubljane imade se odgovoriti, da gg. Pribičević i Pavelić ne mogu u utorak u Ljubljanu radi Sabora, a što se tiče željezničkog spoja o tome misli Narodno vijeće.

3. Izvještaj g. Hreljanovića radi vojnika na Rijeci.¹³ Ne spadaju pod kompetenciju vojn. zapovjedništva u Zagrebu. Eskortirani su u Pulu. Narodno vijeće da se obrati brzojavno dvorskoj kancelariji za intervenciju.

4. Izvještaj o događajima u Požegi i Varaždinu.¹⁴ Izlazi carski manifest na trupe, da se umire, jer da će brzo biti sklopljen mir. Isto tako manifest na Jugoslavene.

5. Frankovci podupiru deserterstvo. Južnim Slavenima daje se pravo samoodređenja, a dotle da ostaje kao poslovođa kralj. Izvještaj se prima do znanja sa zahvalom.

6. Hreljanović, dr. Lukinić i Barac predlažu, da ban iz vlastite inicijative intervenira radi »Jelačićevaca«. Dr. Petričić predlaže, da se direktno obratimo na kralja. Narodno vijeće zaključuje, da se Narodno vijeće obrati banu, da zaštiti te ljude, koji su radili iz patriotskih motiva.

7. Dr. Lorković podnosi izvještaj o svojim utiscima iz Beča. Raspravljao s Česima o Wilsonovoj noti,¹⁵ te se složili, da se pričekava odgovor

¹³ U Rijeci su se 23. X. 1918. pobunili »Jelačićevci« (puk br. 79), razoružali tamošnje mađarske »Honvede« i redare, zauzeli vladine zgrade i iščupali tračnice. Ta je vijest izazvala u mađarskom parlamentu buru, tako da je sjednica morala biti prekinuta.

¹⁴ U noći 25/26. X. 1918. došlo je do pljačke židovskih trgovina u Slavonskoj Požegi. Bila je zapaljena i tamošnja kasarna, a u svemu tome su predvodili pobunjeni austro-ugarski vojnici iz Orahovice (Dalmatinci iz logora 23. tzv. »Landwehrintanteriereregiment-e«).

¹⁵ To je zapravo lična nota državnog sekretara Roberta Lansinga od 18. X. 1918., kojom Lansing odgovara na notu austro-ugarskog zajedničkog ministra vanjskih poslova od 4. X. U odgovoru stoji, da Predsjednik Wilson više ne može priznati autonomiju Čehoslovačka i Jugoslavena kao bazu za budući mir, nego je prisiljen tražiti, da ti narodi, a ne on, budu suci o tome, kakve će akcije austro-ugarskih upravljača zadovoljiti težnje i shvaćanja tih naroda.

Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 179.

na nju, a prije toga da se još jednom sastanu oboji delegati. Radi Švajcarske govorilo se: (1) da se stvori relacija između Narodnog vijeća i Jugoslavenskog odbora. Odlučilo se, da se da izraza da Jugoslavenski odbor ima prava govoriti u ime našeg naroda u vezi s Narodnim vijećem.

8. Dr. Prebeg preko dra. Pavelića ponudio sporazum svoje stranke¹⁶ s Narodnim vijećem i pripravnost da uđu u Narodno vijeće. Dr. Pavelić stavio kao uslov, da se imaju potpuno staviti na stanovište Narodnog vijeća od 19. okt. o. g.¹⁷ Dr. Peleš je protiv toga, jer bi se to moglo tumačiti kao nepotrebna predusretljivost prema frankovcima. Sv. Pribićević misli, da je bezuvjetno nužno, da se naše stanovište primi bezuslovno. To podupire dr. Drinković.

9. Dr. Laginja ovom prilikom predlaže, da se sa strane Narodnog vijeća autoritativno protumači ili promijeni izraz »jedinstvena država«, porabljen u objavi narodu od 19. o. mj., u smjeru s kojim je Narodno vijeće, kako se iz prijašnjih rasprava vidi, jednodušnog nazora, da se jedinstvenost buduće naše države ima razumijevati u odnošaju prema inozemstvu, dočim se o čitavoj unutarnjoj uredbi ima odlučivati tek kasnije prigodom konstituiranja iste države. Tu korekturu izraza predlagatelj drži potrebnom, da se predupredi kojekakvim agitacijama, kao da tobože predstoji pogibelj za jedno, drugo ili treće naše pleme.

10. Dr. Lorković nastavlja: 2) Da se ne stupa u pregovore s Lammaschom.¹⁸ Traži se prvo primirje. Naši bi uslovi bili: a) kapitulacija potpuna; b) naša vlada sa potpunom eksekutivom; c) teritorij s narodnim granicama; d) aprovizacija neopskrbljenih krajeva i nabava sirovina; e) da se ustanovi način demobilizacije; f) okupacija spornih predjela. Poslije da se sa antantom raspravi pitanje valute i državnog duga. Čuje se, da su se Česi izjavili pripravnim preuzeti 22 milijarde duga, ali u tom dosad nema jasnih nazora. Slovenci tražili, da se Trst priključi našoj državi. Ne uspije li to, bolje bi bilo da pripane Italiji, nego da bude »corpus separatum«, u kome bi tuđi uticaji dolazili do po nas nezgodnog izražaja, dok bi Italija garantovala za manjinu neka prava. Nijemci će se obratiti Narodnom vijeću za sporazum, ali Slovenci traže, da se s njima ne pregovara, dok ne priznaju prava Slovencima na izvjesne slovenske krajeve (Maribor, Ptuj). Česi u Pragu i Brnu preuzeli aprovizaciju u svoje ruke, a poslije i sve centrale.

11. Pribićević javlja, da ga ban poziva. Narodno vijeće tom prilikom zaključuje, da se ima opozvati banova naredba, kojom se za pivovarsku industriju dodjeljuje 60 vagona ječma, jer je ugrožena naša prehrana.

¹⁶ »Čiste stranke prava« odnosno frankovaca.

¹⁷ Izraženo u deklaraciji od 19. X. 1918.

Vidi bilješku 12.

¹⁸ Car Karlo bio je povjerio dru. Heinrichu Lammaschu, bečkom sveučilišnom profesoru i poznatom pacifisti, da, pored dra. Günthera, povede pregovore s predstavnicima raznih stranaka. Kasnije mu je povjerio i mandat za sastav nove vlade (austrijske).

12. Rikard Katalinić-Jeretov želi doći ovamo i staviti se na raspolaganje Narodnom vijeću (javlja graditelj Stefan).

Zaključeno i potpisano.

Predsjedništvo N. V. S. H. S.

Sv. Pribičević

dr. A. Pavelić¹⁹

4.

Zapisnik Središnjeg odbora N. V. S. H. S. od 27. listopada 1918. U 11 s. prije podne: Laginja, Pribičević, Dušan Popović, Alaupović, Tresić-Pavičić, Vilder, Čorović, Angjelinović, Drinković, Krstelj, Bukšeg, Lorković, Čok, Peleš, Šimrak. Došen javlja, da željeznički činovnici kane napustiti svoja mjesta radi nemira. Čita se dopis stranke prava na predsjedništvo, u kojem javlja, da stoji bezuvjetno uz objavu Narodnog vijeća od 19. list. 1918.²⁰ Tresić-Pavičić ističe, da se u ovom svečanom momentu imade računati sa svom narodnom snagom, pa da treba tu stvar ozbiljno pretesti. Teški su grijesi te stranke. Prihvaćen je prijedlog Bukšega, da se o ovome predmetu raspravlja na sutrašnjoj sjednici. Hreljanović izvješćuje, da je na pruži Zagreb – Brod opljačkano 150 vagona. Pošta u Zagrebu je u opasnosti i direktor pošte traži pomoć od ugarskog ministra trgovine.

Manifest kraljev da bi imao naskoro izaći. Kantina u Orahovici razvaljena. Straža se pridružila boljševicima. Hughes telefonska škola odstranit će se za kratko vrijeme iz zgrade realne gimnazije u Zagrebu. Časnicima i vojnicima, koji su bili kod manifestacija, ne će se ništa dogoditi.

Progonit će se samo pljačkanje i razvaljivanje.

Popović drži, da se sa vojničkom upravom mora postići brzi sporazum. A. Tresić preporuča, da se što prije organizira narodna vojska, kako bi se s jedne strane zapriječilo boljševičtvo, a s druge omogućio ulaz Ententinim četama u naše zemlje. Drinković izvješćuje, da vojska u priličnoj mjeri ostavlja kasarnu, i to pod oružjem. Nered odatle dolazi, što su dvije vlade u zemlji. Sva vlast ima da predje na Narodno vijeće, i to se imade dosljedno provesti.

Dr. Angjelinović stavlja tri konkretna prijedloga: (1) da se iz vojničkih spremišta dobavi oružje za Narodno vijeće; (2) da se naoruža za utorak akademska garda za očuvanje mira i reda prigodom manifestacione sjednice Hrvatskog sabora; 3) da se hrvatski i srpski sokoli organizuju i naoružaju u istu svrhu. Sva su tri prijedloga prihvaćena.

S. Pribičević

dr. A. Pavelić

¹⁹ Taj se zapisnik (br. 3) razlikuje od ostalih. Dok su ostali pisani na mašini, taj je rukom napisan i nije potpisan.

²⁰ Vidi dalje zapisnik sjednice od 28. X. 1918.

ZAPISNIK

sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća S. H. S. od 28. listopada 1918.

Prisutni: dr. Pavelić, Pribičević, dr. Šimrak, dr. Manojlović, V. Spinčić, dr. Angjelinović, dr. Čorović, Peršić, Šegvić, dr. Tresić-Pavičić, dr. Winterhalter, dr. Novak, Petean, dr. Petričić, Došen, dr. Peleš, Červar, dr. Dušan Popović, D. Kovačević, Stjepan Radić, Hrvoj, Korać, Bukšeg, dr. Alaupović, dr. Krstelj, Nikolić, Gjalski, dr. Lorković, dr. Kramer, dr. Budisavljević, dr. Laginja, dr. Barac, dr. Šurmin, dr. Drinković, Hreljanović, Akačić, Magdić dr. Krizman, Muačević, Benković, Delić, dr. Poljak.

Predsjedatelj: dr. Pavelić stavlja na dnevni red pitanje sjednice sju-trašnjega sabora od 29. listopada 1918. Dva su stanovišta:

1. Diktatorsku vlast imade u svoje ruke preuzeti Narodno vijeće,
2. da se polako bez diranja u krunska prava stvore široki preduvjeti za rad Narodnoga vijeća.

Svetozar Pribičević će podnijeti prešni prijedlog u saboru.

Stjepan Radić drži, da je prvi akt Hrvatskog sabora da se banska Hrvatska proglasi suverenom državom i sastavnim dijelom države S. H. S. Hrvatski sabor ukida sve ugovore i nagodbe stvorene s faktorima izvan našega naroda. Mora da bude potpuna likvidacija s monarhijom i dinastijom. Sve ratne naredbe i stege političkoga života imadu da prestanu. Oko banske Hrvatske ima se okupiti sve područje, kojim sada možemo upravljati. Nijedna vojska ni prijateljska »srpska, franceska, engleska, amerikanska« ni neprijateljska ne smije ući u naše područje. Traži, da se u Saboru dade izjava o hrvatskom shvaćanju pitanja jedinstvenosti.

Predlaže, gledom na vojsku, ovaj prešni prijedlog:

Prešni prijedlog Stjepana Radića i drugova o vojnicima t. zv. zelenoga kadera i o onima, koji su prekoračili svoj dopust, podnesen u saborskoj sjednici 29. listopada 1918.

»Hrvatski državni sabor zaključuje:

1. Svi vojnici t. zv. zelenoga kadra na teritoriju banske Hrvatske, rješavaju se svoje vojničke prisege, te se pozivlju, da se prema svojoj čovječjoj i narodnoj dužnosti odmah povrate svojim kućama, ili inače na svoj redoviti posao, da svojim poštenim radom i oni pripomognu urediti najprije našu slobodnu državu Hrvatsku, a zatim zajedničku nezavisnu državu svih Hrvata, Srba i Slovenaca.

Nikakova vojna ni građanska oblast ne smije tih vojnika smetati u njihovu povratku, niti u njihovu miru i poštenu radu.

Svi vojnici, koji su kod svoje kuće, a prekoračili su svoj vojni dopust, ili su bez ičije dozvole došli kući, također se rješavaju svoje vojničke prisege i pozivaju, da svoj mirni i poštenu rad nastave i da u svim mje-

stima, gdje je to moguće, stupe u one čete za narodnu zaštitu, što ih osnivaju pojedini mjesni odbori Narodnoga vijeća. Niti tih vojnika ne smije nijedna vojna ni građanska oblast nikada i ničim smetati i uznemirivati u njihovu miru, u poštenu životu i radu. U Zagrebu dana 28. listopada 1918.«²¹

Bukšeg ističe, da dvije vlade u Hrvatskoj ne mogu biti. On nije za jaki prelom, jer bi izvjesni faktori još mogli da nas dovedu do rđavoga sukoba. Sabor ima prenijeti eksekutivnu vlast na Narodno vijeće.

Dr. Petričić ističe: Mi smo na sudbonosnom raskršću. Prva je stvar da imademo vojsku. U zemlji se javljaju primjeri boljševizma i anarhije. Ovo naše vijeće ima biti početak revolucije, ali u dogovoru sa vladom. Vojsku treba riješiti zakletve. Predlažem; 1. Prelom odnošaja s Ugarskom i Austrijom; 2. da se u sporazumu s današnjom vladom preuzme diktatorska vlast; 3. da Narodno vijeće preuzme vlast nad četama na teritoriju Hrvatske; 4. dopust i amnestija za sve vojnike, koji su van fronte i kadera.

Delić javlja, da smo pred katastrofom prometa.

Dr. Budisavljević moli, da se raspravlja redom.

Dr. Tresić traži više odvažnosti. Trebamo energičnu vladu, koju treba odmah da stvorimo, ali da se ne dira u krunska prava.

Dr. Pavelić opominje, da se gubi iz vida kompetencija Hrvatskoga sabora. Hrvatski sabor može prekinuti nagodbu, jer je to uža stvar Hrvatske, i jer je sâm Hrvatski sabor i primio. On traži, da se preda kompetencija Narodnom vijeću evolutivno. Ima mnogo pitanja, koja treba riješiti tek u sporazumu s Bosnom, Hercegovinom, Dalmacijom, Istrom. Mi hoćemo da imademo u ruci vojsku i aprovizaciju, a za oba su pitanja u izgledu brze odluke.

Dr. Peleš traži više diplomacije s naše strane. On nije za to, da Hrvatski sabor svoju kompetenciju prenese na Narodno vijeće, jer bi to značilo njegov prestanak. On je samo za to, da se odgovornost vlade prepusti kompetenciji Narodnoga vijeća.

Dr. Barac stavlja pitanje, da li se dovoljno distingvira odnos Hrvatskoga sabora i ostalih naših sabora, kada se radi o tako važnoj odluci. Hrvatski sabor može se izjaviti za slobodnu državu.

Stavlja u tom pogledu ovaj prijedlog:

»Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, vršeci svoje drevno i danas svima narodima priznato pravo potpunoga samoodređenja, pret hodno i u prvi mah zaključuje:

1. Razrešenje odnosa s Ugarskom i Austrijom za Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, razumijevajući i Rijeku, i proglašuje ih potpuno slobodnom državom;

2. Sabor poziva bana, da preuzme u svoje ruke sve funkcije državne uprave u potpunom opsegu;

²¹ Original tog prijedloga, pisan Radićevom rukom, priložen je zapisniku.

3. Sabor odobrava objavu Narodnog vijeća od 19. o mj. i priznaje ga komunikacionim, kontrolnim i idejnim organom za sve dojakošnje jugoslavenske zemlje monarkije. Narodno vijeće zastupa u sporazumu sa Jugoslavenskim odborom sve te zemlje prema inostranstvu; Sabor kao predstavnik Hrvatske, Slavonije i Dalmacije proglašuje ovu državu sastavnim dijelom buduće suverene države S. H. S.; o ustrojstvu ove države ima odlučiti buduća konstituanta kvalificiranom većinom, koja isključuje majoriziranje bilo kojega plemena.²²

Korać uzima riječ u debati i drži, da hrvatska vlada ostaje za Hrvatsku, a Narodno vijeće za svu Jugoslaviju. Treba da se organizuje materijalna sila, da održi red. Možemo li mi to? Treba raditi radikalno.

Dr. Dušan Popović izvještava: Nema državne vlasti, traži još noćas narodnu vladu. Vojska se stavlja pod vlast Narodnoga vijeća.

Sjednica se prekida na neko vrijeme.

U nastavljenoj sjednici čita se dopis stranke prava, koji glasi:

»Poslovni odbor Stranke prava stvorio je na svojoj sjednici obdržavanoj u Zagrebu dne 26. X. 1918. uz sudjelovanje narodnoga zastupnika g. Stjepana Zagorca sljedeće

ZAKLJUČKE:

1. U ovim sudbonosnim časovima, gdje narodi sami imaju da odluče o svojoj sudbini, Stranka prava u svrhu očuvanja interesa hrvatskoga naroda i u svrhu jedinstvene uanifestacije narodne volje, te radi koncentracije svih narodnih sila – stupa u Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba, pristaje bezuvjetno na stanovište Narodnoga vijeća izneseno u objavi od 18. X. 1918. (tako u originalu; treba da stoji 19. X. 1918.) te priznaje pravilnik vijeća obvezatnim za svoje članove, te je ovlastila narodne zastupnike gg. dr. Vladimira Prebega i Stjepana Zagorca, da taj zaključak Narodnom vijeću dojavе.

2. Ujedno prima do znanja, da se je narodni zastupnik dr. Aleksander Horvat povukao iz političkoga života, a očekuje to također i od u ovaj čas iz Zagreba odsutnoga narodnoga zastupnika dra. Ive Franka, dočim je ustanovio, da dr. Vladimir Sachs nije član stranke.

Slavnomu Narodnomu vijeću u Zagrebu častimo se ove zaključke staviti do znanja. Uime poslovnog odbora Stranke prava:

dr. Vladimir Prebeg, Stjepan Zagorac.^{22a}

U Zagrebu, dne 27. listopada 1918.

Gospodin Pejačević javlja, da ne može doći radi prometnih prilika. Teodor i Marko Pejačević stupaju u Narodno vijeće. Radić predlaže, da se bez odvlake stvori zaključak o pristupu Stranke prava u Narodno vijeće analogno kao i za grupu u Osijeku dra. Pinterovića.

Dr. Dušan Popović javlja dolazak vrhovnih vojnih zapovjednika u Zagrebu generala Šnjarića i Mihaljevića.²³

²² U prilogu zapisnika.

^{22a} Među zapisnicima nalazi se original te izjave Stranke prava. (Tek. br. 25; Br. urudžb. zap. 139)

²³ Pješadijski general Luka Šnjarić bio je u Zagrebu pred svršetak rata komandant XIII. korpusa, dok je podmaršal Mihovil Mihaljević bio zapovjednik domobranstva.

Hreljanović čita izjavu vojničke oblasti, koja će biti sutra proglašena zajedničkoj vojsci i domobranstvu.²⁴

Radić veli: Zakonski poredak je samo za unutarnji red, treba razjasniti sve potanko, ne dirajući u ovaj čas u temelj, da je vojska kraljeva.

U dvoranu ulaze zapovjednici vojnog zapovjedništva i izjavljuju, da su vezani na zakletvu kralju. Odbošaji traže, da se osigura mir i poredak u zemlji. Mi hoćemo, da se u tom pravcu pokoravamo Narodnom vijeću u svim pitanjima, koja tu sigurnost štite. Na prijedlog dra. Drinkovića povlače se vojnički zapovjednici sa predsjedništvom na posebnu konferenciju, da se dogovore, koliko se prisega može dovesti u sklad sa Narodnim vijećem, i da formuliraju svoj proglas za vojsku.

Nastavlja se debata o primanju Stranke prava u Narodno vijeće. Radić predlaže, da se stranka primi, jer je već zaključeno, da se primaju oni, koji bezuvjetno stoje na stanovištu Narodnoga vijeća.

Dr. Angjelinović utvrđuje, da nije to zaključeno, nego im je samo javljeno, da je prvi preduvjet uopće bio pristajanje uz objavu Narodnoga vijeća. Kad se to prihvati, onda će se istom raspravljati, pod kakovim će se uvjetima primati.

Zastupnik Hrvoj traži, da se Stranka prava primi u Narodno vijeće. Pojedinci su radili rastvorno, ali je među njima čestitih i valjanih ljudi.

Dr. Peleš: Ovo je tako velik čas, da treba sve zaboraviti. Treba imati pred očima dvoje: Da li primanje ove gospode diže njihov ugled toliko, da bi mogli tim više škoditi, drugo, ili bi možda mislili ljudi, da mi ne ćemo da se čuje potpuna hrvatska riječ. Prema izjavi Stranke prava njihova je politika potpuno skrahala. Neprimanje bi moglo škoditi. Predlaže, da se bez ikakove motivacije primi njihov pristup.

Dr. Novak konstatuje, da je raspoloženje u narodu takovo, koje se protivi njihovom pristupu. Stranka je davala »placet« zločinima svijju svojih vođa. Šafar i Kovačević su potkapali ugled Narodnoga vijeća. Predlaže, da se javi Stranci prava: neka vodstvo raspusti stranku, a članovi neka ili pristupe kojoj stranci ili neka se organizuju na bazi Narodnoga vijeća.

Korać konstatira: Odlučno je jedno pitanje, koliko mogu biti pristupom ove stranke ugroženi naši ideali. S njima kao sa strankom ne možemo razgovarati. Stranka ne daje garancija. Ne osuđujemo članove nego stranku. Zato imadu raspustiti stranku, a pojedinci mogu da se priključe kojoj stranci.

Dr. Tresić-Pavičić: Narod je bio zaveden od svojih vođa. Stranku ne možemo pobijati, vođama bi trebalo suditi. Danas je drugo doba. Moramo prikazati čitavomu svijetu, da smo jedinstveni. Bilo bi pravedno, da se vrši odmazda, ali nije sada za to vrijeme. Neka im se poruči:

²⁴ U konačnoj redakciji te izjave stoji, između ostaloga, i to, da će se tog istog dana (29. X. 1918) obrazovati vlada, koja će čuvati mir, red i zakoniti poredak u zemlji i da joj se stoga stavljaju na raspolaganje cjelokupne oružane snage.

Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 210

Pošto su istupili iz stranke dr. Frank i dr. Horvat, neka stupe u Starčevićovu stranku prava.

Cezar Akačić ističe, ako se Stranka prava proglasi sutra ne znam kojom strankom, ostat će isti. Imadu sa sobom puno naroda. Odbijati se ne smiju.

Bukšeg naglašuje, radi se o narodnoj stvari. Najlogičnije je, da se traži eliminiranje onih, koji su bili »spiritus agens« te ogavne politike.

Dr. Laginja: Proti Frankovaca izneseni su mnogi razlozi i mnoge krivnje, a tako isto i protiv čitave stranke. U ovome momentu ne smije nas voditi nijedna druga misao, nego misao jedinstvenosti programa. Omjerena su oba momenta, da se stranka prava primi u Narodno vijeće ili da se ne primi. Jači je momenat, da se primi. Vođe te stranke osramotile su naš ponos i naše hrvatstvo, a bolji dio te čeljadi nije kriv, jer je pod sjajnim izlikama bio zaveden. Vođe zadnjih dana sigurno su uvidjeli, da im je sve propalo. Sada se obraćaju. Narodno vijeće mora se zadovoljiti u ovom velikom momentu sa njihovom kapitulacijom.

Dr. Šimrak ističe, da su frankovci proveli kapitulaciju samo radi toga, jer su svojom austrijskom i mađarskom politikom izgubili sve pristaše. Korupcija nije prodrla samo u pojedince, nego je prešla gotovo na sve članove stranke. Stavljajući prijedlog, da se Stranka prava ni kao takova ni kao pojedinci ne može primiti u Narodno vijeće.

Dr. Krstelj: Ističe, da je pitanje jednostavno. Ako je stranka prava učinila ovaj korak iz uvjerenja, onda se može primiti; ako je to učinila od nevolje, onda ih ne možemo primiti, jer bi nam okužili zrak. Predlaže raspust stranke i potpunu likvidaciju.

Dr. Alaupović se protivi odlučno primanju stranke u narodne redove. Neka saviju sramotni barjak. Zašto da se naši redovi kaljaju crnim obrazima. Dr. Petričić se protivi primanju, jer bi Frankovci došli u naše društvo, da opet rade protiv nas. Iz opreznosti ih ne smijemo primiti.

Na to se prešlo na glasovanje, kod kojega je osam glasova palo, da se Stranka prava primi u Narodno vijeće kao stranka, a svi ostali, da se ne primi.

Na to se prekida debata.

Dolaze vojni zapovjednici i čita se njihova izjava, kojom se bezuvjetno pokoravaju vladi Narodnoga vijeća S. H. S. Da se to manifestira, sutra će pred saborsku zgradu izići satnije 53. domobranske pukovnije s muzikom.

General Šnjarić želi, da sve ovo sretno izađe. Pokazali smo, da smo narod kulturni i dostojan slobode, pa taki moramo i ostati.

Dr. Pavelić naglašuje, da se izjava vojnička imade sutra pročitati u Saboru, a onda oglasiti narodu.

Prekida se sjednica u osam i pol sati, a nastavlja u deset sati.

Nastavak sjednice u 10 sati navečer.

Zastupnik Pribičević drži, da bi sutrašnji Sabor imao prihvatiti ove prijedloge:

1. imaju se prekinuti državno-pravni odnošaji s Ugarskom i Austrijom.
2. Hrvatski sabor imade prenijeti sve svoje agende na Narodno vijeće,
3. Jugoslavenske zemlje, koje su danas ujedinjene pod vladom Narodnoga vijeća, imadu se smatrati sastavnim dijelom buduće suverene države S. H. S.
4. Hrvatski sabor stavlja sve svoje prostorije Narodnom vijeću S. H. S. na raspolaganje.

Nakon toga je govorio zastupnik Hreljanović o ratnoj floti i predložio je, da se radio-telegrafiše u Paris i druge centume ententinih vlasti, da država S. H. S. preuzima ratnu mornaricu u Puli, Kotoru i Šibeniku. Zatim se mora opozvati sva vojska iz teritorija države S. H. S. sa francuskoga ratišta. S ratnom mornaricom imade se zaposjesti Trst, Rijeka, a s kopnenom vojskom svi važniji mostovi i željeznice.

Dr. Popović ističe, da je važno pitanje zeleni kader. Treba sastaviti proglas, u kojem će se naglasiti, da su oni odsada vojnici države S. H. S. Koji se vrati kući, ne će mu se ništa dogoditi.

Dr. Laginja ističe, da se pri sastavu egzekutive čuvaju historijska prava autoriteta naroda i banska čast. Vlada bi se imala konstituirati ovako: Ban i članovi današnje vlade imadu se kooptirati u Narodno vijeće. Odjelni predstojnici neka se zovu ministri, a osim toga neka se osnuje ministarstvo trgovine, prometa, prehrane, financija i zemaljske obrane i ministarstvo vanjskih poslova.

Mornarima u Puli imade se javiti, da je osnovana narodna vlada. Tamo se imadu izaslati delegati Narodnoga vijeća.

Dr. Tresić-Pavičić: Nužno je, da se odmah konstituirava vlada, koja bi ovako izgledala: ministarski predsjednik, ministar financija, narodne obrane, prehrane, vanjskih poslova.

Stjepan Radić: Ono, što mi imamo odrediti, spada samo na bansku Hrvatsku. Ban ostaje, i on je odgovoran samo Hrvatskom saboru i Narodnome vijeću.

Banova se vlast proširuje i na vladi se kreiraju nova mjesta iz Narodnoga vijeća.

Nakon toga je još govorio dr. Peleš, dr. Barac, dr. Červar, dr. Drinković, Svetozar Pribičević, dr. Lukinić, dr. Poljak, dr. Petričić.

Svetozar Pribičević ističe, da nijesmo dorasli zadaći. Danas je potrebno, da se centralna vlast s diktatorskom moći preda sasvim Narodnome vijeću. Dvije vrhovne vlasti: banska i vlast Narodnoga vijeća ne mogu zajednički postojati. Narodno vijeće mora preuzeti čitavu vlast u svoje ruke.

Nakon toga je jednoglasno prihvaćen prijedlog: Do konačnoga sastava vlade imade kao vlada Narodnoga vijeća fungirati njegovo predsjedništvo.

Nakon toga su uzeti u pretres prešni prijedlozi, koji se imadu podnijeti sutrašnjoj sjednici Hrvatskoga sabora. Prvi prešni prijedlog zastupnika Svetozara Pribičevića i drugova glasi:

I.

»Predlaže se visokom Saboru da zaključi: Hrvatski državni sabor na temelju potpunoga prava narodnoga samoodređenja, koje je danas već priznato od svih zaraćenih vlasti, stvara ovaj zaključak: Svi dosadašnji državno-pravni odnošaji i veze između kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s jedne strane, te kraljevine Ugarske i carevine Austrijske s druge strane razrešavaju se.

Ukida se dakle i ništetnim proglašuje napose Hrvatsko-ugarska nagodba (zakonski članak I. god. 1868.), a isto se tako ukidaju i ništetnim proglašuju svi kasniji njeni dopunjci ili revizije tako, da od danas Dalmacija, Hrvatska i Slavonija ne ima s kraljevinom Ugarskom ni pravno, ni faktično nikakovih zajedničkih državnih poslova.

Dalmacija, Hrvatska, Slavonija s Rijekom proglašuje se posve nezavisnom državom prema Ugarskoj i Austriji, te prema modernom načelu narodnosti, a na temelju narodnoga jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba pristupa u zajedničku narodnu suverenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području toga naroda, bez obzira na koje teritorijalne i državne granice, u kojima narod Slovenaca, Hrvata i Srba danas živi. Sveopća narodna ustavotvorna skupština svega ujedinjenoga naroda Slovenaca, Hrvata i Srba odlučit će sa unaprijed određenom kvalificiranom većinom, koja potpunoma zaštićuje od svakoga majoriziranja, konačno, kako u formi vladavine, tako i u unutrašnjem državnom ustrojstvu naše države, utemeljene na potpunoj ravnopravnosti Slovenaca, Hrvata i Srba.

U Zagrebu, 29. listopada 1918.«²⁵

Prešni prijedlog zastupnika dra. Pavelića i drugova.

»Predlaže se visokom saboru, da zaključi:

Sabor kao predstavnik kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije smatra objavu Narodnoga vijeća od 19. o. mj. za sebe obvezatno, te izjavljuje, da priznaje Narodnome vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba, vrhovnu vlast.

U Zagrebu, 29. listopada 1918.²⁶

Sjednica se zaključuje dne 29. listopada 1918. u 5 sati u jutro.

Sv. Pribićević

dr. Pavelić

²⁵ U prilogu zapisnika.

²⁶ Također u prilogu.

Sjednica od 29. listopada 1918.

Predsjednik: dr. Pavelić.

Dr. Novak predlaže, da g. A. Schlegel²⁷ može prisustvovati sjednicama Narodnog vijeća. Pošto su glede toga mnijenja podijeljena, predsjednik taj prijedlog odgađa.

Dr. Drinković izvješćuje, da ratno ministarstvo na telegram, da se mornaricu ima povući (predati?) Narodnom vijeću odgovara, da u mornarici ima osim Slovenaca, Hrvata i Čeha i drugih narodnosti, pa da prema tome ne može Nar. vijeće vindicirati cijelu flotu.

Dr. Budisavljević je za to, da najodlučnije ostanemo kod svoga zaključka. Ima se obrazložiti, naš zahtjev.

Korać drži, da je potrebno, da se stupi u pregovore sa svim mornarima, i ima im se obrazložiti, da se ne radi o ničem drugom, već da se mornarica povjeri našim mornarima, a ostali inonarodni mogu se povratiti kući. Flota ima se izručiti budućim gospodarima Jadrana.

Dr. Čok drži, da bi trebalo ići u Polu po jedan Hrvat, Slovenac i Čeh.

Akačić preporuča, da izaslanici obzirno postupaju radi toga, jer su mornari raznonarodni.

Dr. Benković drži, da bi svakako trebalo nastojati, da se mornarica ne razdijeli.

Laginja je protiv toga, da se šalju delegati, već treba, da se pošalje pismena nota. Trebalo bi povjeriti dru. Tresiću, da se u tom pogledu stavi u sporazum s talijanskom vladom.

Dr. Mažuranić izvješćuje, da je upravo sada primio telefonsku vijest, da je sušački odbor »Nar. vijeća« preuzeo vlast (policajnu) na Rijeci, a guverner je otputovao.

Zaključuje se, da u Polu idu kao delegati: Bukšeg, Čok, Tresić.

Čita se brzjavka, koja bi se imala otpremiti francuskoj vladi, u kojoj bi joj se imalo javiti, da je Nar. vijeće preuzelo vlast u svoje ruke, i da se ne nalazi u ratu s ententom. Prepušta se prezidiju.

Glede toga Tresić da stupi u dodir s talijanskom vladom predlaže Pribičević, da se pregovori o tome prepuste Jugoslavenskom odboru.

Sastav brzjavke na predsjedništvo ratne mornarice povjerava se Drinkoviću i Bukšegu.

Pavelić javlja, da se u Brodu oko 15.100 Madara ne pokorava izdanoj zapovijedi Vrhovne komande. Predlaže, da vojna komanda odredi posebni vlak za Brod.

Dr. Kramer postaje tajnik Nar. vijeća, a Nar. svetu stavlja do znanja s primjedbom, da u tom pogledu ima on pravo, da konačno odluči.

Pribičević javlja, da je sporazumno s banom odlučeno, da on proglasi prijeki sud u ovim županijama: srijemskoj, virovitičkoj, bjelovarskoj i požeškoj. Proglašuje se amnestija svih političkih uapšenika.

²⁷ Antun (Tonika) Schlegel bio je pročelnik Novinskog odsjeka Narodnog vijeća SHS u Zagrebu.

Pribičević izvješćuje, da je prezidijum sporazumno sa banom u ime Narodnog vijeća: povjerit će se Banu, Badaju i Rojcu, a u najkraće vrijeme imenovat će se povjerenik Narodnog vijeća za resorte, koji su dosad bili zajednički.

Korać je predložio, da se ratni zarobljenici proglase zaposlenim slobodnim radnicima, da se digne ratno podavanje u tvornicama (Militerizovanja) i da se uredi sekcija za socijalnu skrb, koja bi preuzela nadzor nad provedbom socijalne politike.

Dr. Petričić predlaže, da se na čelu odsjeka vojničke obrane povjeri jednom generalu.

Dr. Tresić drži, da vlast nad vojskom treba da ostane civilnom povjereniku, pa da si on imenuje jednog generala (Plivelića) kao predstojnika tog odjela.

Korać predlaže, da se upravi brzojavka na članove Narodnog vijeća u Bosni, da preuzmu vladu.

Pribičević izvješćuje, da ovi sutra dolaze u Zagreb.

Radić podnosi rezervatni nalog na sve oblasti.

Prima se prijedlog Hreljanovića, da se uspostavi radio-telegrafska stanica.²⁸

Prima se telegram za Kriegsministerium po stilizaciji Bukšegovoj pod I.²⁹

Predsjednik zaključuje sjednicu.

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

7.

Broj 34/Pres. sred.

Z A P I S N I K

*sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća S. H. S. od dana
30. listopada 1918.*

U 6 sati počinje sjednica. Prisutni: Pribičević, Petean, Hribar, dr. Barac, dr. Laginja, dr. Čorović, dr. Alaupović, Stjepan Korać (!), dr. Alaupović, Stjepan Radić, Vitomir Korać, dr. Peleš, dr. Martić, dr. Winterhalter, dr. Benković, dr. Lorković, Valerijan Pribičević, Etinger, dr.

²⁸ »Novinski odsjek« primao je međunarodne vijesti preko »Radio Griča«. Aparaturu te stanice instalirali su prvih dana vladavine »Narodnog vijeća SHS«, i to najvećim dijelom, čini se, zaslugom pomorskog poručnika Dobide, Slovenca, koji je aparaturu prenio u Zagreb s nekog austrijskog ratnog broda. Radio-stanica bila je instalirana u zgradi ženskog liceja, u prostorijama bivše kavane na Strossmayerovu šetalištu.

²⁹ Taj je brzojav glasio ovako: »Kriegsministerium – Marinesektion, Beč. Na broj 6474 odgovaramo: ostajemo pri zahtjevu, da mornarica predje u vlasništvo države Slovenaca, Hrvata i Srba, jer je obala etnički naša. Ne želimo da pripadne Italiji. Šaljemo odmah delegate u Polu, da stupe u pregovore sa mornarima i izaslanicima drugih naroda. Za Narodno vijeće Drinković.« (Spisi Narodnog vijeća SHS)

Medaković, dr. Šimrak, dr. Ravnikar, dr. Kramer, dr. Červar, dr. Novak, dr. Pavelić, grof Kulmer, dr. Drinković, dr. Manojlović.

Pribićević izjavljuje, da Šola iz Sarajeva javlja, da oni tamo čekaju na odluku Narodnoga vijeća, da preuzmu vladu.

Stjepan Radić nije zadovoljan s načinom, kako je sastavljena vlada. Traži veću kontrolu javnosti o našem radu. Ne slaže se s proglašom dra. Drinkovića o mobilizaciji.³⁰

Dr. Laginja izjavljuje, da se središnjoj vladi imade bezuvjetno pokoravati svaki dio naše države S. H. S. Bosanska vlada može biti samo povjereništvo središnje vlade. Posebne vlade ne smiju postojati. Predlaže, da se u tom smislu stvori zaključak.

Dr. Pavelić javlja, da je general Schwartz³¹ umirovljen, a uprava oružništva da je predana pukovniku Mizleru.³²

Korać se slaže s time, tražeći da centralna vlada imenuje vladu u Bosni.

Ivan Hribar želi, da se kao s Bosnom imade postupati i sa Slovenijom. Slovenci će u Narodnome svetu predložiti svoje kandidate za vladu, a središnja će ih vlada imati potvrditi.

Dr. Alaupović traži, da se general Sarkotić³³ potpuno pokori vladi Narodnog vijeća u Bosni.

Na to je stvoren ovaj zaključak: Predsjedništvo vlade Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu imade se staviti u dodir sa Narodnim svetom u Sloveniji i Narodnim vijećem u Sarajevu glede imenovanja vlade u Ljubljani, dotično u Sarajevu.

Središnji odbor zaključuje, da u tim vladama budu zastupani predstavnici svih stranaka, koje su udružene u Narodnom vijeću. Dalje je zaključeno, da Narodni Svet u Ljubljani i Narodno vijeće u Sarajevu glede osoba, koje imadu ući u vladu, imade predsjedništvu vlade Narodnog vijeća S. H. S. u Zagrebu staviti prijedloge, o kojima će predsjedništvo stvoriti zaključke.

I.

Prijedlozi Stjepana Radića

Središnji odbor Narodnog vijeća S. H. S. zaključuje, da se iz Hrvatske i Slavonije ne smije izvažati nikakav živež bez dozvole vlade Narodnog vijeća. (Prima se jednoglasno ovaj prijedlog.)

³⁰ To je poziv na mobilizaciju povjerenika za narodnu odbranu dra. Mate Drinkovića od 2. XI. 1918.

Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 219.

³¹ To je Ivan pl. Schwarz, general, zapovjednik stožera »Kr. ug.-hrv.-slav. oružničkog zapovjedništva.«

³² Milanu Mizleru, oružničkom pukovniku.

³³ Stjepan barun Sarkotić, general-pukovnik, zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine i zapovijedajući general u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji. Sarkotić je 1. XI. 1918. u Sarajevu predao civilnu vlast predstavnicima tamošnjeg »Narodnog vijeća«.

II.

Prijedlog dra. Poljaka i Stjepana Radića radi dozvole pečenja rakije.

Središnji odbor Narodnog vijeća S. H. S. zaključuje, da se članovi Središnjeg odbora Radić i Poljak stave u sporazum s povjerenikom Narodnog vijeća S. H. S. za financije gospodinom Braumom glede dozvole o sađenju duhana, pečenju rakije i poreza na vino.

Pribićević izvješćuje, da je vojni zapovjednik Šnjarić, koji se nije držao obaveze, dane vladi Narodnoga vijeća S. H. S., zamijenjen s generalom Plivelićem, a Mihaljević da je imenovan operativnim zapovjednikom.³⁴ Da se osigura zemlja, povest će se opća mobilizacija. Ovaj izvještaj se prima do znanja, a ujedno se odobrava način obrazovanja vlade za Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju i Istru na čelu sa banom kao ministarskim predsjednikom.³⁵

Zaključeno je, da se na lađe izvjesje hrvatske zastave.

Legitimacije, koje izdaje kancelarija Narodnoga vijeća S. H. S., imadu pravo putovanja u uža ratna područja.

Prijedlog ratnoga ministarstva, da se pošalju iz sredine Narodnoga vijeća S. H. S. organi u ratno ministarstvo radi prehrane zajedničke vojske odbijen je.

Ako je vojnička komanda izdala odredbu, da se civilne osobe imadu podvrći vojničkim sudovima, to zaključuje Središnji odbor, da se takova odredba smjesta ukine.

Nadalje je zaključeno, da se na pozdrav ministarskoga predsjednika mađarske republike M. Károlyija³⁶ odgovori sa željom, da mlada mađarska država napreduje u slobodi i samostalnosti. Svima je građanima u državi S. H. S. zajamčena potpuna sigurnost, pa se od Károlyija imade zatražiti, da se naši ljudi zaštite u Mađarskoj.

Nadalje je zaključeno, da se uređenje *samostalne države S. H. S.* do-javi svima državama, dakako Mađarskoj i Austriji.

Državno općenje imade se voditi na *francuskom jeziku.*

Budući da je general Kövess³⁷ izdao proglas, da će ustrijeliti svakoga, koji se ogriješi o vojsku, odgovoreno mu je telegrafski, da je sâm on lično odgovoran za svaki nasilni čin na vojnicima države S. H. S.

Sv. Pribićević

dr. Pavelić

³⁴ Na Šnjarićevo je mjesto došao general Ante Plivelić, kasnije adjutant kralja Aleksandra.

³⁵ Sastav te vlade: Šišić, spom. djelo, str. 212.

³⁶ Grof Mihajlo Károlyi, predsjednik mađarskog »Narodnog vijeća« u Budimpešti, uputio je 30. X. 1918. »Jugoslavenskom Narodnom vijeću u Zagrebu« pozdravni brzojav, na koji je Predsjedništvo Narodnog vijeća odgovorilo sutradan (31. X.).

³⁷ Maršal Herman Kövess von Kövesshaza bio je pred slom 1918. god. zapovjednik udruženih njemačko-austro-ugarskih snaga na Balkanu.

ZAKLJUČCI

*sjednice Središnjega odbora Narodnoga vijeća S. H. S. od
3. studena 1918.*

I.

Prima se u cijelosti nota države S. H. S. upravljena na ententine vlasti.³⁸

II.

Uzima se do znanja i odobrenja imenovanje autonomnih vlasti u Sloveniji i Bosni.³⁹

III.

Konstatira se, da je dr. Ivo Krstelj imenovan povjerenikom za Dalmaciju kao član Središnje vlade u Zagrebu. Ujedno je zaključeno, da se imadu zatražiti razjašnjenja gledajući na Dalmatinsku vladu.⁴⁰

IV.

Glede pisanja štampe zaključeno je, da se novinarski ured Narodnoga vijeća stavi u dodir s predsjedništvom Narodnoga vijeća.

V.

Primljeni su prijedlozi Alaupović – Čorović, koji glase: »Predložimo: 1. Predsjedniku Sjedinjenih Država Wilsonu, osloboditelju malih i potlačenih naroda i poborniku načela narodnoga samoodređenja, da se pošalje u ime predsjedništva N. V. pozdrav, zahvalnost, i da uzme državu S. H. S. u svoju moćnu moralnu zaštitu; 2. da se pozdravi prilikom oslobođenja Beograda bratska srpska vlada kao predstavnica kraljevine Srbije, koja je svojom snagom istrгла otadžbinu iz tuđih šaka, s kojom ćemo uskoro zajedno dijeliti vedriju i svjetliju budućnost; 3. da se u svim prilikama, gdje dolazi do izražaja država S. H. S., *odsele viju zajedničke zastave S. H. S. kao simbol našega jedinstva.*«

³⁸ Vidi tekst te note: B. Krizman, »Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba« u Zagrebu i talijanska okupacija na Jadranu 1918. godine. »Anali Jadranskog instituta JAZU«, svez. I, str. 88–89. Šišić je u »Dokumentima« nije odštampao.

³⁹ Sastav tih vlada: Šišić, spom. djelo, str. 217, odnosno 218.

⁴⁰ Dalmatinci su obrazovali svoju vladu na čelu s drom. Jerkom Machiedo na svoju ruku.

VI.

Ima se odaslati Wilsonu pozdrav Narodnoga vijeća S. H. S.⁴¹ Isto se tako ima pozdraviti oslobođena kraljevina Srbija.

VII.

Autonomne zakone Hrvatske – Slavonije – Dalmacije i Istre može ukidati samo Narodno vijeće. Dotičnu odredbu mora potpisati vlada Narodnog vijeća, a ban kontrasignirati.

Sv. Pribićević dr. Pavelić

Prilozi:

Za umirenje naroda u banskoj Hrvatskoj i za sredenje naših unutrašnjih prilika stavljam ovaj predlog:

1. Narodno vijeće neka odmah izda po prilici ovaj proglas:

Hrvati i Srbi, seljaci i radnici!

Narodno vijeće S. H. S. priznaje posebno seljačko pravo na zemlje, na slobodnu gospodarsku upravu, na temeljitu gospodarsku i općenitu školsku naobrazbu i na potpunu društvenu jednakost s ostalim staležima. Zato će Narodno vijeće i samo i putem hrvatskoga državnoga sabora u najkraće vrijeme izdati sve potrebne odredbe i stvoriti sve potrebne zakone, da se ukine kmetstvo i polukmetstvo, gdje postoji, i da se seljaštvu pribavi zemlja, gdje god je treba za dostojni ljudski život. Napose će Narodno vijeće putem hrvatskoga državnoga sabora takozvane državne šume u banskoj Hrvatskoj spojiti s takozvanim imovinskim šumama, te ih proglasiti narodnom imovinom i onda za te šume stvoriti takav zakon, po kojem će sâm narod uistinu o tim šumama odlučivati i sve na temelju naprednoga šumskoga gospodarstva i po kojem će se seljaštvu bez obzira na Krajišnike i Nekrajišnike osigurati drvarija i pašarija. Istodobno će Narodno vijeće i samo i putem hrvatskoga sabora današnju političku zapravo policajnu upravu posvema preurediti u upravu gospodarsku i školsku, a ujedno će cijelo uređivanje udesiti po prilici tako, kako je to u Sjevernoj Američkoj slobodnoj Republici, da naš čovjek na svakom koraku vidi, da smo i pred zakonom i među sobom u društvu uistinu svi jednaki i ravnopravni i da pravo na posebno poštovanje imadu samo roditelji pred djecom, starci pred mladima, učitelji pred učenicima i svi činovnici i službenici, računajući ovamo i sve vjerske službenike, u izvršivanju svoje službe. Osim toga naravskoga i zakonitoga autoriteta ne priznajemo nikomu nikakova prava na nekakvo gospodstvo i na nekakvu višu vlast.

Narodno vijeće potpuno priznaje i posebno radničko pravo na državnu skrb i zaštitu, te će u najskorije vrijeme i samo i putem hrvatskoga državnoga sabora stvoriti zakone i izdati naredbe za potpuno provedenje radničkoga prava, a sve to na temelju iskustva najdemokratskijih i najslobodnijih država evropskih i američkih.

Živjelo seljačko i radničko pravo u banskoj Hrvatskoj i u svoj ostalaj ujedinjenoj i slobodnoj državi Slovenaca, Hrvata i Srba!

2. Tko god od članova Središnjega odbora Narodnog vijeća, a eventualno i između članova plenuma imade u kojem kotaru ili kraju narodno povjerenje, neka odmah u ime Narodnog vijeća pođe u taj kotar, dotično u taj kraj, da na temelju netom prihvaćenog proglašenja narod potpuno umiri. To se ima učiniti već tečajem budućeg tjedna, te svatko o svom uspjehu ima izvijestiti najkasnije utorak dne 12. studenoga 1918.

3. Hrvatski državni sabor imade od toga dana redovno zasjedati, da se pokaže potpuna naša ustavna unutrašnja sredenost i da se narodu ulije vjera u istinsku slobodu i pravicu, što će nova vlada doći pod javnu kontrolu narodnog zastupstva.

U Zagrebu, dne 3. studenoga 1918.

Stjepan Radić

⁴¹ Tekst tog pozdrava: Šišić, str. 227.

Agrarni zaključak

Narode Slovenaca, Hrvata i Srba!

Narodno vijeće jedinstvenoga naroda Slovenaca, Hrvata i Srba, preuzevši jedno-dušnim narodnim povjerenjem u ovim sudbonosnim časovima svu vrhovnu izvršnu vlast u ime naroda u svoje ruke, prožeto je dubokom željom i smatra jednom od prvih svojih dužnosti, da što prije dostojno naplati teške krvne žrtve i druge ratne tegobe napaćenom seljaštvu i radništvu, uopće svim siromašnijim dijelovima svoga ljubljeno-ga naroda.

Narodni ljudi, koji povjerenjem naroda sastavljaju Narodno vijeće, bili su odvaj-kada prožeti uvjerenjem, da svaki član našega naroda imade po načelima potpune demokracije jednako pravo na pristojan život, dakle naš ratarski svijet na zemlju, a industrijsko radništvo na proizvodna industrijska sredstva.

Samo ropски odnošaji, u kojima nas je dosele sputavala bivša tuđinska, feudalna i nedemokratska država, krivi su tome, da naše narodne demokratske političke stranke nisu mogle toga svoga uvjerenja već prije provesti protiv krute tuđinske sile.

No čim su okovi ropstva popucali, te pristupismo slobodno uređenju naše potpuno suverene države Slovenaca, Hrvata i Srba, Narodno vijeće je već u prvoj svojoj objavi narodu proglasilo dana 19. listopada 1918., da naša država imade biti »uređena na načelima političke i ekonomske demokracije, uz dokidanje svih socijalnih i ekonom-skih nepravda i nejednakosti.«

Ovu je objavu Narodnog vijeća i Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije jednoglasnim zaključkom veličanstvene svoje sjednice dana 29. listopada 1918. po-stavio za temelj slobodnoj demokratskoj državi Slovenaca, Hrvata i Srba.

Na našem je narodu sada samom, da braneći svom dušom i svom snagom svojom slobodu, dostojanstvo i sigurnost svoje nove suverene države, osigura sebi i sve plo-dove demokratskog njena uređenja po načelu potpune društvene ravnopravnosti.

Narodno vijeće SHS želi već sada pružiti narodu jamstva, da će se potpunoma izravnati dosadašnje socijalne nejednakosti, te da će se u prvom redu vojnike i nji-hove obitelji, te uopće radnike, seljake (ratare), težake, koji nemaju ili nikakove zemlje ili je imadu nerazmjerno malo, pravedno i razmjerno opskrbljivati sa zemlji-štem u smislu agrarne narodne politike.

Da se provedba ove reforme odmah osigura, a u redu i brzinom, koja je iole mo-guća, izvrši, izriče, naređuje i proglašuje zato Narodno vijeće SHS na temelju za-ključka Sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 29. listopada 1918. krepošču ovlasti, povjerene mu od naroda i sabora, kao vrhovna izvršna vlast u zemlji ovoj

Dekret o zapljeni i ponarodenju državnih, crkvenih i vlastelinskih dobara te dobara ratnih bogataša za Hrvatsku i Slavoniju

Narodno vijeće SHS zapljenjuje na području Hrvatske i Slavonije sa današnjim danom, te u ime naroda preuzima u posjed:

1. sva imanja, državna i crkvena (svih vjeroispovijesti), kao i sva imanja tzv. mrtve ruke uopće, bez obzira na zemljišnu površinu;

2. zemljišnu površinu svih imanja privatnih, fizičkih i pravnih osoba, te poduzeća, bez obzira na to, tko im je vlasnik, da li pojedinac ili više njih, ukoliko ta površina nadilazi 200 kat. jutara;

3. sva imanja privatnih osoba ili poduzeća, koja su stečena za vrijeme rata iz ratnih dobitaka, bez obzira na površinu posjeda.

Pod ovu zapljenu potpada na takvim imanjima također sav pokretni i nepokretni inventar (zgrade, strojevi, oruđe, zalihe stoke i hrane).

Čim nastane opći mir i poredak u našoj domovini, koji će Narodnom vijeću omo-gućiti, da preuzme takova imanja u nesmetani vlastiti posjed, pristupit će Narodno

vijeće razdiobi tih dobara prema gornjim načelima među ratarski i težački narod, koji nema uopće ili barem nema razmjerno dosta zemlje, a bude se obavezao zemlju sam obrađivati. Dotle dužni su dosadašnji posjednici takovih dobara upravljati njima marom valjana i čestita gospodara, a pod nadzorom organa Narodnog vijeća.

Prema tome od dana svestranoga proglašenja ovoga dekreta dosadašnji posjednici (vlasnici) ovakovih imanja nemaju više nikakova prava otuđivati, kako imanje samo, tako niti po ovom dekretu zaplijenjeni nepokretni i pokretni inventar, bez privole na to ovlaštenih organa Narodnog vijeća. Proti ove odredbe učinjeni pravni poslovi nemaju nikakve pravne valjanosti.

Da se ove odredbe uzmognu provesti pravedno i podjednako po čitavoj zemlji, te da se spriječe nepotrebne zabune, ovlašteno je na provedbu ovoga dekreta *samo središnje Narodno vijeće SHS u Zagrebu*, kojemu je sveukupni narod povjerio svu eksekutivnu vlast u zemlji.

U tu svrhu ustraja Narodno vijeće SHS u Zagrebu naročito povjerenstvo (»Narodno povjerenstvo za preuzeće i razdiobu zaplijenjenih zemljišnih dobara«), koje će po svojim organima, što brže bude moguće, pristupiti izvršenju ovoga dekreta, držeći se pobližih ustanova, koje će zaključiti za Hrvatsku i Slavoniju Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kao i pobližih odredaba Narodnoga vijeća.

Samo po ovom povjerenstvu ovlaštenim organima imade se svako bezuslovno pokoravati kod provedbe odredaba ovoga dekreta – a najstrože se zabranjuje upletanje kojim mu drago drugoj osobi u eksekutivne čine, koji su s ovime u svezi.

Tko god se ogriješi o bilo koju ustanovu ovoga dekreta, kaznit će se u interesu općeg narodnog dobra i blagostanja najstrožom kaznom – a izim toga gubi pravo da bude dionikom blagodati ovoga dekreta.

U Zagrebu, dne (2.) studenog 1918.

Iz sjednice »Središnjeg odbora Narodnoga vijeća« dne 3. studenoga 1918.

Povodom rasula bivše Austro-ugarske vojske dogodile se i u našim nekim krajevima kažnjive neurednosti protiv vlasništva imetka. Neki razlog tim izgređima može da je i nezadovoljstvo pučanstva s onima, koji su imućniji. *Narodno vijeće poziva svekoliko pučanstvo na red, pogotovu najstrože osuđuje svakoga, koji bi sebi protivu zakona na svoju ruku prisvajao tuđe.* Ali Narodno vijeće izjavljuje ponovo, što je već reklo u »Saopćenju« 19. listopada o. g., da će država S. H. S. biti uređena na demokratskom načelu, »što u sebi sadržava *dokidanje svih socijalnih i ekonomskih nepravda i nejednakosti.*«

Prema tomu će se, čim nastupi vrijeme normalnoga razvitka, svakako već u samom ustavu zajamčiti i zakonom provesti razgrađivanje (razdioba) velikoga zemljišnog posjeda tako, da se *poljodjelskom pučanstvu*, u prvom redu onom, koje se žrtvuje za izgradnju naše narodne demokratske države S. H. S., osiguraju osnovi za pravedan njegov ekonomski razvoj. *Radničkoj* pak klasi zajamčuje Narodno vijeće, da će njegov odnošaj prema poslodavcu urediti tako, te se radnik bude mogao posvetiti duševnoj kulturi, a svakako da bude mogao uz potpunu naknadu svoga rada učestvovati i na čistom dobitku svoga poslodavca. Uopće svim *slojevima pučanstva* države S. H. S. obvezuje se Narodno vijeće sazdati takove društvene i gospodarske zakone, te će u svakom pogledu biti tereti i pogodnosti državljana pravedno i podjednako razdijeljeni.

dr. Barac

I.

Prijedlog Laginjin

Za eventualno podjeljenje među seljane i radnike, koji ne imaju dostatno ili baš ništa zemlje, zabranjuje se svako odsvajanje (prodaja bilo i sudbena, prisilna zamjena, darivanje) i opterećivanje vlastelinskih, crkvenih, manastirskih zemalja u Hrvatskoj i Slavoniji, ukoliko su ovi veći od 100 hektara, i ukoliko to ne bi vlada dozvolila u pojedinom slučaju uz prethodnu privolu većine svih punoljetnih stanovnika kotara, u kojemu leži nekretnina, za koju odsvojenje ili sudbena dražba ili opterećenje ...

II.

Podupire prijedlog dra. Petričića.
Zagreb, 3. studena 1918.

dr. Laginja

*Prijedlozi V. Koraća
prihvaćeni na sjednici Središnjega odbora 4. XI. 18.*

I. Poziva se predsjedništvo N. V. da pozove ententine čete u pomoć, koje bi odbranile naš teritorij od vojske bivše A. U., što se u krajnjoj dezorganizaciji povraća s bojišta robeći i paleći mirno pučanstvo.

II. Poziva se predsjedništvo N. V., da pravo izdavanja svih odredaba o pacifikaciji zemlje prenese isključivo na građansku vlast, pa da se saopći vojnom povjereniku, da oružanu pomoć dade samo na poziv civilne vlasti, i da ta vojna asistencija uređuje isključivo po odredbama građanske vlasti i ne poduzima ništa po vlastitoj uvidavnosti i na vlastitu odgovornost.

9.

Broj: 88/Pres. sred.

*Sjednica Središnjega odbora Narodnoga vijeća SHS
dana 8. studena 1918.*

Prisutni:

Profesor Remec, dr. Lorković, dr. Pavelić, dr. Ćorović, Hrvoj, Petričić, dr. Winterhalter, dr. Poljak, dr. Stajić, dr. Vukotić, profesor Spinčić, dr. Červar, Većeslav Wilder, dr. Dušan Popović, Vitomir Korać, dr. Srkulj, Svetozar Pribičević, dr. Peleš, Stjepan Radić, dr. Cankar, dr. Šimrak.

Izvjestaj predsjedništva o dosadašnjem radu prima se do znanja.

Zaključuje se, da se prijedlog Stjepana Radića o kompetenciji Narodnog vijeća i o sazivu hrvatskoga sabora prenese na drugu sjednicu odbora N. V. SHS.

Prima se prijedlog dra. Dušana Popovića, da predsjedništvo N. V. stupi u diplomatski dodir s antantom, kako može i kako nađe za najprikladnije.

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

Broj: 89/Pres. sred.

*Sjednica Središnjega odbora Narodnoga vijeća
dana 11. studenoga 1918.*

Čita se dopis predsjedništva odbora Narodnoga vijeća Volosko-Opatija, u kojem se moli Središnji odbor u Zagrebu, da raspravlja samo o aktualnim pitanjima.⁴²

Čita se dopis izaslanika Narodnoga vijeća SHS s otoka Krfa. Delegati potanko izvješćuju svoje djelovanje i nadaju se najboljemu rješenju našega nacionalnog problema.

Čita se nota dra. Antuna Tresića-Pavičića i drugova upravljena na ententine vlasti u ime države SHS.⁴³

Ovi izvještaji primaju se do znanja s dometkom Ivana Hribara, da se delegatima Narodnoga vijeća SHS na Krfu izrazi potpuno priznanje.

Radi jednog upita konstatira se, da se akcija delegata Narodnoga vijeća SHS na Krfu nikako ne protivi akciji dra. Trumbića i drugova u ententnim zemljama, budući da obje akcije paralelno i sporazumno teku.

Debata o poštanskim markama.

Na upit Ivana Hribara o zajedničkim markama za državu SHS razvila se debata, u kojoj na prvom mjestu uzima riječ povjerenik za poštu i brzojav Cezar Akačić i izvješćuje Središnji odbor, da se on u pitanju poštanskih maraka obratio na Narodno vijeće u Sloveniji i na organizaciju u Dalmaciji. Zasada je pošta hrvatsko-slavonsko-dalmatinska. Stare marke preštampirane ostaju do konca ove godine.

Na koncu debate prihvaćen je ovaj prijedlog: Nove marke imadu nositi napis: Pošta SHS.

*Debata
o republikanskoj i monarhičnoj formi države
S. H. S.*

Prvi uzima riječ dr. Fran Barac. On predlaže, da se pitanje o republikanskoj i monarhičnoj formi države S. H. S. imade skinuti s dnevnoga

⁴² Već iz samih zapisnika sjednica Središnjeg odbora proizlazi, da su članovi odbora često raspravljali nevažna pitanja.

⁴³ Tresić-Pavičić je sa Krfa dostavio predsjedniku srpske vlade N. Pašiću i dru. Trumbiću u Pariz tekst odgovora delegacije Narodnog vijeća na »pomorske klauzule« ugovora o miru, koje je delegatima bio saopćio francuski admiral Gauchet. Srpsko poslanstvo u Parizu dostavilo je Trumbiću prednje pismo od 8. XI. 1918. (»Trumbićevi spisi« u Arhivu Jugoslavenskog odbora, Arhiv Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu).

reda u Središnjem odboru. Uopće je pitanje, da li smo mi zreli za republiku. Radi nemira, koji su se pojavili na mnogim stranama u našoj zemlji, moglo bi doći čovjeku na um, da mi trebamo jaku ruku, diktaturu. Izvan toga imade u našim krajevima mnogo analfabeta, koji još nisu dozreli za republiku. Nadalje u manifestu smo mimoišli sva delikatna pitanja, a među inim i ovo pitanje, budući da kao Jugoslaveni bivše Austro-Ugarske monarhije ne možemo sami rješavati ovakove teške probleme. Svojim rješenjem stvorili bi mi jedan prejudic. Zasada još ne znamo ni teritorija naše države, jer to ovisi o kompromisu, koji će se stvoriti na mirovnom kongresu. Treba izraditi kuću, onda istom urediti unutrašnje uređenje. Karagjorgjevićeva dinastija stekla je velikih zasluga za cjelokupni naš narod S. H. S., boreći se kroz pune četiri godine za njegovu slobodu i samostalnost.

Mi uopće nemamo mandata da rješavamo ovo pitanje, jer ono spada pred forum čitavoga jugoslavenskoga naroda od Soče do Soluna. Svakako Ententa želi da imade na jugu jednu jaku državu, koja će se moći postaviti kao obrambeni zid protiv njemačkih presezanja. Sve je ovisno o našem narodnome jedinstvu, koje je temeljni princip čitave naše politike.

Javna i privatna rasprava o monarhičkoj i republikanskoj formi države SHS ne može se interdicirati, ali kod toga se mora upotrebiti takova taktika, koja ne će dirati u načela narodnoga jedinstva.

Nakon dra. Barca govorili su još o istom predmetu Hribar, dr. Peleš, Vitomir Korać, dr. Dušan Popović, dr. Cankar, dr. Stajić i dr. Matko Laginja.

Na koncu je prihvaćen prijedlog dra. Lorkovića, koji glasi: »Predsjedništvo Narodnoga vijeća S. H. S. imade da stupi u što uži kontakt sa dobro organiziranom novinarskom sekcijom, koja će u našem novinstvu djelovati u tom pravcu, da se iz naše javnosti odstrani rastrovana atmosfera, koja je uperena protiv narodnog jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba.«

Nadalje je o istoj stvari na prijedlog dra. Ante Pavelića prihvaćena ova rezolucija:

Rasprava o monarhičkoj i republikanskoj formi države S. H. S. imade se nastaviti na sjednici Središnjeg odbora u četvrtak dana 14. studenoga.

Ujedno je prihvaćen prijedlog, da se imadu pročistiti pitanja načelne naravi, koja dijele pojedine grupe u Narodnome vijeću i ispitati, da li se te razlike tiču temeljnih principa, na kojima je sazdana Narodno vijeće.

Izvještaj financijalnoga odsjeka.

Dr. Ivan Lorković, pročelnik financijalnoga odsjeka, izvješćuje o sjednici financijalnih stručnjaka. Prihvaćen je prijedlog dra. Korošca o izaslanju financijalnih stručnjaka u Švicarsku, da se u svim financijalnim pitanjima stave u dodir s ententnim vlastima.

Na sjednici financijskog odsjeka zaključeno je, da se s Austro-ugarskom bankom imade i nadalje sačuvati kontinuitet tako dugo, dok ne dođu naši delegati iz Švicarske i dok se prema njihovim informacijama ne stvori u financijskom pitanju druga situacija.

Ovo je izvješće primljeno do znanja i prijedlozi su jednoglasno prihvaćeni.

Nadalje je dr. Ivan Lorković predložio, da se osnuje za sve naše zemlje bivše Austro-Ugarske monarhije središnji organ, koji bi imao vrhovni nadzor nad svim financijama zemalja S. H. S. To bi bio zajednički ministar za financije. Predsjedništvo Narodnoga vijeća SHS imade o tom stvoriti zaključak.

Ovaj je prijedlog jednoglasno prihvaćen.

Ovom prigodom prihvaćeni su i ovi prijedlozi:

1. Članovi Narodnoga vijeća mogu prisustvovati stručnim sjednicama pojedinih odsjeka, da se o svim pitanjima potanko informiraju;
2. U Švicarsku se imadu izaslati ne samo bankovni, nego i gospodarski stručnjaci.

Zaključci o pravilniku sjednica Središnjega odbora

Kao zamjenici članova Središnjega odbora primaju se dr. Vladimir Čorović za Bosnu;

Svetozar Delić za Socijalno-demokratsku stranku Hrvatske i Slavonije; dr. Petar Rogulja za grupu oko »Novina«.

Nadalje je priznat kao zamjenik za Jugoslavene iz Ugarske Ante Bešlić, budući da obojica delegata i obojica zamjenika članova Središnjeg odbora za Ugarsku moraju otputovati iz Zagreba radi organizacijskog rada među narodom.

Dalje je zaključeno, da sjednicama središnjega odbora smiju prisustvovati:

1. povjerenici svih narodnih vlada države SHS;
2. narodni zastupnici stranaka, koje su ušle u Narodno vijeće. To vrijedi za sve sabore uz dozvolu Središnjega odbora. Isto tako imadu pravo prisustvovati sjednicama i zamjenici članova Središnjega odbora bez prava glasa.

U tom smislu imade se ispraviti pravilnik za sjednice Središnjega odbora.

Zaključak pod točkom 2. imade se saopćiti svim narodnim zastupnicima.

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

ZAPISNIK

sjednice Središnjega odbora Narodnoga vijeća S. H. S.
od 14. studenoga 1918.

*Odnosaj pokrajinskih narodnih vlada prema vladi
Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu*

Čita se dopis vlade Narodnoga vijeća S. H. S. u Dalmaciji o odnosaju dalmatinske narodne vlade prema vladi Narodnoga vijeća u Zagrebu.

O ovome predmetu uzeli su riječ dr. Pavelić, dr. Kramer, dr. Červar, Ivo de Grisogono, dr. Dušan Peleš, Radić Stjepan i Vitomir Korać.

Konačno je stvoren ovaj zaključak: Predsjedništvo vlade Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu mora što prije stupiti u dodir sa srpskom vladom u Beogradu glede obrazovanja zajedničke vlade za čitavu suverenu državu S. H. S.

Među zajedničke poslove spadat će: pitanje željeznica, vojske, financija i vanjskih poslova.

Prije negoli se započne ovom akcijom, mora se sačekati obavijest od Jugoslavenskoga odbora u inozemstvu.

Odbori Narodnoga vijeća S. H. S. i oblasti

Predsjedništvo Narodnoga vijeća S. H. S. traži ovlaštenje, da se na odbore Narodnoga vijeća u pokrajini upravi jedan poziv, u kojem će se jasno označiti njihova kompetencija. Odbori se smatraju samo kao moralne organizacije i nemaju prava vršiti nikakove egzekutive, da ne dođu tako u sukob s autonomnim oblastima.

Nakon debate, u kojoj je sudjelovao Vitomir Korać, ban Antun Mihailovich i dr. Červar, prihvaćen je ovaj prijedlog:

Što prije imadu se provesti izbori u općinama i gradovima na temelju općeg prava glasa, a nakon toga imadu se ukinuti odbori Narodnoga vijeća.

Što se tiče Istre, to se priznaje legalni postupak odbora Narodnoga vijeća u pojedinim mjestima, koji su sami skinuli upravne organe i na njihovo mjesto postavili povjerljive osobe.

Izveštaj povjerenika za zemaljsku obranu dra. Drinkovića

Maršal Boroević je izjavio preko svoga poslanika, majora Cvitkovića, da se pokorava Narodnom vijeću S. H. S. On ujedno moli, da se smije stalno nastaniti u Zagrebu. Vlada Narodnoga vijeća S. H. S. mu je odgo-

vorila, da se u ovoj stvari istom onda može s njime pregovarati, kada bude pročišćeno pitanje njegova postupka prema vladi u Sloveniji, koju je on htio uapsiti i u tom smislu dao nalog svome generalu Wurmsu.⁴⁴

Nadalje izvješćuje dr. Drinković o akciji srpskoga pukovnika Švabića gledajući na obranu Ljubljane i okolice od talijanske okupacije.⁴⁵ Opširno izvješćuje o organizaciji vojske i proglašenju mobilizacije.

Vitomir Korać primjećuje, da proglaši povjereništva za zemaljsku obranu dolaze iznebuha. Trebalo bi provesti najprije pošteni demobilizaciju, a onda istom patriotske ljude pozvati na obranu domovine. Ako se počne strijeljati, povećat će se samo darmar. Sa silom se ne može ništa učiniti. Austrijske se metode moraju izbaciti. Ako će se ovako dalje raditi, onda će ugled Narodnoga vijeća S. H. S. rapidno padati. Na poziv ne će se nitko odazvati. Ako se silom ljudi dovedu u vojarne, onda im se ne može u ruke dati oružje, jer će s njime pobjeći kući. Konačno se prihvaća izvještaj povjerenika za zemaljsku obranu s dodatkom, da se sve važnije stvari, koje se tiču obrane zemlje, imadu iznijeti pred Središnji odbor.

Odlučeno je, da se jednim ukazom ratnoga ministarstva otpuste iz vojske svi činovnici, koji su potrebiti u upravi zemlje.

Izvještaj povjerenika za zemaljsku obranu o generalu Sarkotiću primljen je do znanja. Sarkotiću je dan jednomjesečni dopust, i on može otputovati u Beč, a odande se vratiti na svoje imanje u Slavoniju i onda nastaniti u Zagrebu do svršetka pregovora o miru.⁴⁶

Na koncu sjednice primjećuje Vitomir Korać, da se na eksponirana vojnička mjesta postavljaju ljudi staroga režima i staroga duha. Oni se s javnoga poprišta imadu povući ili iz vlastite inicijative ili moraju biti naprosto otpušteni, jer ugrožavaju javni red i poredak. Uopće se u ovome pogledu moraju naše prilike konsolidirati.

⁴⁴ Među »Telefonsko-telegrafskim obavijestima« (Spisi Narodnog vijeća SHS) nalazi se slijedeći »Izvještaj predsjedništvu Narodnog vijeća SHS«: (Silna stvar, koja se imade odmah riješiti i telefonskim putem preko kancelarije saopćiti rješenje u Ljubljani). Urednik »Slovenskoga naroda« iz Ljubljane javlja u ime gospodina dra. Trillera ovo:

Maršal Boroević je zapovjedio, da se imade narodna slovenska vlada uapsiti. Hoće, da si prisvoji diktaturu. Njegov namjesnik general Wurms, kojemu je bila ova zapovijed izdata, kratio se to izvršiti. Narodno vijeće u Ljubljani dozvolilo je generalu Wurmsu cenzurirati telefonski i brzojavni saobraćaj sa Boroevićem i sa četama, koje marširaju u Kranjsku. Narodno je vijeće uložilo energični protest, u kojem je naglašeno, da je slovenska vlada suverena vlada države SHS pod internacionalnom zaštitom. Sve se ovo javilo dru. Ribaržu u Trst, da obavijesti talijanskog komandanta u Trstu sa prošnjom, da to objavi Ententi. Prosimo silno Narodno vijeće u Zagrebu da intervenira kod Entente, budući da mi u Ljubljani ne imamo s njom nikakove sveze. Molimo vojničku pomoć, jer inače ne možemo uzdržati reda. Vlada je ugrožena. (Telefon Ljubljana 34)«

⁴⁵ Potpukovnik Stevan Švabić, kao bivši austro-ugarski ratni zarobljenik, prikupivši na brzu ruku nešto bivših ratnih zarobljenika (Srba), odlučno se suprotstavio Talijanima kod Vrhnike i zaustavio talijanski manevar da uđu u Ljubljani i dalje.

⁴⁶ Sarkotiću su u Sarajevu dali »propusnicu«, ali je bio uhapšen u Slavenskom Brodu i dopraćen pod stražom u Zagreb. Ovdje je bio držan u zatvoru, a zatim pušten da slobodno otputuje u Beč.

Predsjedništvo izjavljuje, da je gledom na imenovanja časnika na viša mjesta stupilo u dodir s ratnim ministarstvom.

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

12.

Broj 144/Pres. sred.

ZAPISNIK

sjednice Središnjeg odbora od 20. studenoga 1918.

Dr. Pavelić predlaže, da se o prijedlogu dalmatinske vlade otvori rasprava u subotu na sjednici Središnjega odbora u 4 sata poslije podne.

Prijedlog se prihvaća.

Predsjedništvo daje izvještaj o unutarnjem i vanjskom položaju države S. H. S., a osobito o akciji Talijana na našem teritoriju. Izvještaj predsjedništva prima se do znanja.

Prijedlog Stjepana Radića i dra. Živka Bertića

Vlada Narodnoga vijeća S. H. S. imade poslati jednog delegata, koji će se staviti u dodir sa predsjednikom Češke republike drom. Masarykom i ocrtati mu čitav položaj u državi S. H. S., osobito gledom na okupaciju Talijana, da se zauzme kod ententinih vlasti, a osobito kod predsjednika Sjedinjenih Država Wilsona za slobodu države S. H. S. Isti delegat ima se staviti u dodir s poljskom vladom u Varšavi. Uz delegata Narodnoga vijeća neka se pošalje u Češku i zastupnik Stjepan Radić. (Prijedlog se prihvaća.)

Prijedlog o pozivu dra. Korošca i dra. Trumbića iz inozemstva u Zagreb

Prihvaća se prijedlog predsjedništva, da se brzojavnim putem pozovu iz inostranstva delegati Narodnoga vijeća S. H. S. dr. Korošec i dr. Trumbić u Zagreb, da Narodno vijeće informiraju o vanjskom položaju države S. H. S. Ako ne mogu doći sami, imadu poslati svoje delegate. (Brzojav otposlani u 6 sati poslije podne u. Genevu i Pariz na ruke Jugoslavenskog odbora.)⁴⁷

Prigodom ovog prijedloga ističe zastupnik Svetozar Pribičević ovo: U objavi Narodnoga vijeća od 19. listopada 1918. je kazano, da se učine što prije odlučni koraci. Slabost je čitave situacije u tom, što se dosada

⁴⁷ U tom brzojavu pozivaju se gospoda dr. Korošec i dr. Trumbić, da odmah dođu u Zagreb ili da pošalju svoje delegate, u protivnom neka pošalju telegrafski izvještaj. (Spisi Narodnog vijeća)

nijesmo stavili u uži dodir sa kraljevinom Srbijom i kraljevinom Crnom Gorom. Naši izaslanici u inostranstvu ne imaju prava sklapati na svoje ruke obvezatne ugovore s ententnim vlastima u ime Narodnoga vijeća S. H. S u Zagrebu. Oni se imaju samo informirati o izvanjem položaju.

Dr. Čorović javlja, da je dobio iz Bosne brzopjavku, u kojoj javlja vlada Narodnoga vijeća S. H. S. iz Sarajeva, da se u potpunom opsegu pridružuje prijedlogu dalmatinske vlade, koji se imade na sjednici Središnjega odbora u subotu uzeti kao podloga za specijalnu debatu.

Na to se čita izvještaj izaslanika vlade Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu na Krfu. (Vidi prilog.)⁴⁸ Izvještaj se prima do znanja, a delegatima se na njihovu patriotskom radu izriče posebna zahvala i priznanje.

Prijedlozi Svetozara Delića

I.

Budući da smo mi prigodom preuzimanja ratne mornarice u Puli, Šibeniku i Kotoru pristali na to, da će država SHS naknadno učiniti obračun gledom na mornaricu i na mornaričke uređaje sa drugim narodima bivše Austro-Ugarske monarkije, a budući da su Talijani mnogo toga zaplijenili i počeli s demontiranjem ratnih brodova, to vlada Narodnoga vijeća S. H. S. mora tražiti, da čitavi materijal ratne mornarice i mornaričkih uređaja ostane netaknut ili da Talijani vrate ono, što su ugrabili.

II.

Talijani su izdali zapovijed, da se iz Pule udalje svi oni pripadnici države S. H. S., koji nemaju nepokretnina. Osim toga otimaju privatnu imovinu. Protiv ovoga postupanja talijanske vlade i talijanske vrhovne vojničke komande imade se uložiti protest kod ententnih vlasti.

III.

Država S. H. S. je poslala hrane u krajeve, koje su okupirali Talijani, na tamošnje centralne aprovizacije. Talijanska vojnička komanda rekvirirala je tu hranu i besplatno je izručuje stanovništvu, a neće da je preda aprovizacionim centralama. To čini talijansko vojno zapovjedništvo iz agitacionih razloga, da stanovništvo glasuje za Italiju. Aprovizacija otoka iz Dalmacije gotovo je potpuno zapriječena. Stanje je zdvojno. Određeni kvantum hrane za mjesec kolovoz još danas nijesu primili. Vlada Narodnoga vijeća u Zagrebu S. H. S. imade izraditi, da se

⁴⁸ Taj izvještaj odštampan u članku: B. Krizman, Nešto o sudbini austro-ugarske ratne mornarice 1918. godine, »Riječka Revija«, god. III, 1954. br. 3-4.

živežne namirnice poslane u Istru predadu tamošnjim aprovizacionim centralama i da se preko Rijeke za Dalmaciju nesmetano, šalju pučanstvu (Prijedlog jednoglasno prihvaćen).

Prijedlog Akačić-Bukšeg.

Ententinim vlastima imade predsjedništvo vlade Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu upraviti prosvjed protiv napredovanja Talijana u Hrvatskom Primorju, a osobito protiv prekoračenja demarkacione linije, koja je označena u ugovoru o primirju između generala Webera i talijanske Vrhovne komande. U protestu treba naglasiti, da Talijani dolaze amo kao interesirana vlast, pa zato država S. H. S. moli ententine vlasti, da u predjele, koji se prema ugovoru o primirju imadu okupirati, pošalje čete francuske, engleske, američke i srpske. U istom protestu imadu se upozoriti ententine vlasti na nezakonite rekvizicije Talijana u okupiranom području.⁴⁹

Prijedlog o Međumurju

Gledom na prilike u Međumurju prihvaćen je ovaj prijedlog dra. Ivana N. Novaka, dra. Frana Barca i dra. Kramera.

»S obzirom na to, što mađarska krvoprolića u Međumurju još nisu prestala, štoviše upravo sada započelo je s potpunom evakuacijom pojedinih sela i prisilnim vojačenjem, s obzirom na to, što se pod vidom kontribucija otimlje tamošnjem narodu sve, do česa se dođe, *predlažemo*, da se Narodno vijeće smjesta obrati na vrhovnog zapovjednika ententinih četa na Balkanu s molbom, da ententine čete zaposjednu barem onaj dio našeg narodnog teritorija u bivšoj Ugarskoj, koji se proteže od Drave do Rabe na sjever i od bivše austrijske granice do Krke.«⁵⁰

O ovome prijedlogu pavela se opširnija debata. Dr. Novak ističe, da je u Međumurju povješano 180 ljudi. Budući da nije bilo redovite vojske, to je na molbu pučanstva iz Međumurja major Tomašević pošao sa nekoliko oboružanih ljudi iz Varaždina, da obrani Nedjelišće od Mađara, koji su na njega navalili s mašinskim puškama.⁵¹ Iz Zagreba nije od vojničke oblasti pružena nikakova pomoć. Današnja situacija u Međumurju je takova, da su Mađari proglasili prijeki sud i da vješaju svakoga, koji se izjavlja protiv integriteta ugarske države. Osim toga je

⁴⁹ Tekst te note, otposlane 23. XI., u mojoj već citiranoj raspravi, str. 100–101.

⁵⁰ To je Predsjedništvo Narodnog vijeća SHS učinilo notom, upućenom Franchet d'Espereyu 23. XI. 1918.

⁵¹ Tu je akciju poduzeo major Ivan Tomašević 12. XI. 1918. u dogovoru s gradonačelnikom drom. Perom Magdićem u času, kada je iz Varaždina otputovala u Zagreb delegacija mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS, da se s Predsjedništvom dogovori o akciji. Tomaševića su Mađari bacili natrag preko Drave.

mnogim selima nametnut visoki harač. Svi oni, koji su se izjavili za državu S. H. S. bit će naprosto strijeljani.

Povjerenik za zemaljsku obranu dr. Drinković odvrća, da je danas u Međumurju mir. Od velikoga župana Franje Kulmera da je on primio vijesti, koje nas imadu umiriti. S vojničkom akcijom u Međumurju u većemu stilu nije se moglo započeti, jer nemamo vojske, a s druge strane su imale velike mađarske vojske prijeći kroz Međumurje na željeznici Pragerhof–Čakovac. Kada bi mi poduprijeli ustanak u Međumurju, onda bi mađarske čete uništile Međumurje.

Prijedlog dra. Novaka je primljen s ogromnom većinom glasova.

Vitomir Korać ističe pogreške, koje su učinjene gledom na mobilizaciju vojske. Sve se radi po staroj austrijskoj šabloni. Ponajprije je trebalo provesti temeljito demobilizaciju, a onda se istom imalo započeti sa mobilizacijom. Imade se izdati stroga uputa vojničkim oblastima, da se ne miješaju u socijalno-politička pitanja.

Delić iznosi jedan slučaj, koji se dogodio na Rijeci. Tamošnji veliki tvorničari i industrijalci izjavili su, da se radništvo na Rijeci imade umiriti dotle, dok na Rijeci ne bude dostatno jaka posada, koja će ih znati držati u zaptu. O tome se imade provesti stroga istraga.

Stjepan Radić kaže, da su vojnički povjerenici postrijeljali stotinu ljudi, a mnoge i ispod 20 godina. I o tome se imade provesti stroga istraga.

Prijedlog dra. Barca i drugova.

»Pošto je našem odjeljenju za narodnu obranu vrlo teško samom i sa svojim sredstvima organizirati narodnu vojsku, koju je potrebno stvoriti u najkraćem vremenu pogledom na talijansku oružanu akciju protiv nas, predlažemo:

Da predsjedništvo Narodnog vijeća pozove bratsku vladu Srbije, da nas pomogne u tome, putem jedne naročite vojne misije, koju će staviti na raspoloženje našem povjereniku za narodnu obranu.⁵² Uz ovu misiju trebalo bi u istu svrhu zatražiti našu braću dobrovoljce, koji se nalaze u srpskoj vojsci u jugoslavenskim legijama. Ovoj novokreiranoj vojsci trebalo bi odmah dati i novu odoru i nove znakove, da se dokine posljednji znak austrijanštine.

U Zagrebu 20. studenoga 1918. dr. Fran Barac, dr. Vladimir Čorović, dr. I. N. Novak, V. Wilder, dr. Angjelinović, dr. Šimrak Janko, dr. Čok, dr. Budisavljević, Ivo de Grisogono, dr. Kramer, Vitomir Korać.«

Prijedlog je prihvaćen jednoglasno.

⁵² U Zagrebu je već tada boravio generalštabni potpukovnik Dušan T. Simović kao delegat srpske Vrhovne komande. Kasnije je pridošla Srpska vojna misija na čelu s pukovnikom Milanom Pribičevićem.

Prijedlog o pritužbama pučanstva.

Središnji odbor zaključuje, da se imade u pojedine kotareve i pojedina veća mjesta izaslati posebne komisije, u kojima će biti i izaslanici Narodnoga vijeća S. H. S. Ove će komisije uredovati ne u kotarskim oblastima niti u općinskim uredima, nego na privatnom mjestu, da čuju sve pritužbe pučanstva, što se tiče uprave zemlje za vrijeme rata i aprovizacionih organa.

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

Zaključuje se, da komandant mornarice u Kotoru⁵³ imade sa svim počastima predati podmornicu francuske mornarice »Madame Curie«, koju je u kotorskoj luci zarobila bivša Austro-Ugarska monarhija.

Prilozi:

ZEMALJSKA VLADA ZA DALMACIJU

Br. 289/Pred. N. V.

ex. 1918.

Split, 16. novembra 1918.

NARODNOM VIJEĆU SHS

Z A G R E B

Priopćujemo Vam kompromisni prijedlog za privremeno jedinstveno uređenje države SHS s molbom, da ga uzmete odmah u pretres, te da što prije učinite brzi i odlučni korak u pravcu državnog ujedinjenja našega naroda, kako bi se, dok je još na vrijeme, odvratile štetne posljedice današnje razdvojenosti.

Sa bratskim osjećajima

ZEMALJSKA VLADA ZA DALMACIJU

dr. Krstelj

dr. Josip Smodlaka.

U prilogu tog dopisa Zemaljske vlade nalazi se prijedlog »Zemaljske vlade za Dalmaciju u pogledu privremenog jedinstvenog uređenja države Srba, Hrvata i Slovenaca.«

Pored toga, među priložima tog zapisnika sjednice nalaze se originalni primjerci prijedloga o Međimurju i prijedloga o srpskoj vojnoj misiji dra. F. Barca i drugova.

⁵³ Komandant mornarice u Kotoru bio je u to vrijeme kontraadmiral Artur Catinelli-Obradić.

ZAPISNIK

*sjednice Središnjega odbora Nar. vijeća u Zagrebu
od 23. XI. 1918.*

Sjednica Središnjeg odbora N. vijeća od 23. XI. u 5 sati po podne.

Predsjedatelj Svetozar Pribičević pozdravlja prisutne i upozoruje na kaotično stanje u našim zemljama. Do uređenja položaja imade što prije doći, jer ćemo inače imati u zemlji nered.

Prisutni na sjednici:

dr. Edo Lukinić, Većeslav Wilder, dr. Dušan Popović, Svetozar Pribičević, dr. Dušan Peleš, dr. Živko Bertić, dr. Ante Pavelić, dr. Živko Petričić, Cezar Akačić, dr. Nikola Winterhalter, Stjepan Radić, Drag. Kovačević, dr. Žarko Miladinović, Vilim Bukšeg, dr. Srgjan Budisavljević, dr. Gjuro Šurmin, dr. Janko Šimrak, dr. Pero Rogulja, dr. Ivan Novak, dr. Mato Drinković, dr. Ivo Krstelj, Ivo de Grisogono, dr. Jozo Sunarić, Vojislav Šola, Šćepan Grdjić, dr. Savo Ljubibratić, dr. Luka Čabrajčić, Proto Dušan Kecmanović, dr. Vlado Čorović, dr. Tugomir Alaupović, Hamid Svrzo, Djuro Džamonja, dr. Lovro Pogačnik, dr. Izidor Cankar, Bogomil Remec, dr. Albert Kramer, dr. Vjekoslav Kukovec, Kristan, dr. Ivan Čok, dr. Hribar, dr. Božo Vukotić, dr. Josip Smodlaka, dr. Tresić-Pavičić, dr. Fran Barac, dr. Stjepan Srkulj, Vitomir Korać, Svetozar Delić, Danilo Dimović, Fra. Ljubomir Galić.

Konstatirano je, da u svemu imade 25 pravih članova Središnjeg odbora i osam zamjenika sa pravom glasa. Prema tomu je nazočna većina, koja može stvarati pravovaljane zaključke.

Nato zaključuje Središnji odbor, da se kooptiraju za Bosnu dr. Halidbeg Hrasnica i dr. Hamid Svrzo, za Trst dr. Ribař.

Predsjedatelj izvješćuje o našim izaslanicima u inostranstvu.

Danas se nalaze u Parizu. U Ženevi je postignut sporazum Jugoslavenskoga odbora sa srpskom vladom, da se osnuje zajednička vlada. Srpski ministar dr. Ninčić poziva Narodno vijeće SHS u ime srpske vlade, da zajedničkim sporazumom obrazuje vladu.

Na to se čitaju razni prijedlozi (Gledaj priloge).⁵⁴

Dr. Lukinić obrazlaže svoj prijedlog i drugova.

Dalje se ovako neće izdržati, jer je situacija prekarna. Moramo što prije stupiti u savez sa Srbijom i Crnom Gorom. To je rješenje samo provizorno, a konačno rješenje nalazi se u rukama konstituante.

⁵⁴ U prilogu zapisnika nalaze se: »Nacrt privremenoga uređenja za zajedničku saveznu državu Slovenaca, Hrvata i Srba« Stj. Radića, »Predlog za ujedinjenje sa Srbijom« dra. Angjelinovića i drugova, prijedlozi dra. A. Tresić-Pavičića, zajednički prijedlog dra. Cankara, B. Remeca i dra. Pogačnika, te prijedlog V. Bukšega, A. Kristana i drugova. Svi ti prijedlozi, pored prijedloga dra. Lukinića i drugova, nalaze se u Šišićevim »Dokumentima« str. 270–272.

Iza toga objašnjuje svoj prijedlog dr. Angjelinović, Stj. Radić, dr. Cankar, koji naglašuje, da se Slovenci ne boje majoriziranja Srba. Slovenci osnivaju svu svoju snagu na svojim organizacijama. Samo demokratska misao je naš temelj. Glavno je, da budemo slobodni i zadovoljni.

Dr. Tresić-Pavičić, razlagajući svoj prijedlog, ističe, da treba brzo raditi. Majoriziranja neće biti. Vlada će biti izabrana prema broju stanovništva Slovenaca, Hrvata i Srba. Ne delegati, nego čitav Središnji odbor imade otputovati u Beograd, da se stavi u dodir sa srpskom vladom o obrazovanju zajedničke vlade za sve zemlje.

Vilim Bukšeg obrazlaže prijedlog jugoslavenske socijalne demokracije i traži jaku ruku. Područje SHS nije država. Naša snaga ne nalazi se u deklaracijama, u historijskim formulama, nego u fizičkim silama. Mi tražimo ujedinjenje sa svim zemljama uz garancije, da svatko radi po svojoj slobodnoj savjesti.

Hrvoj ističe: On je protiv svih prijedloga, koji idu za tim, da se obrazuje zajednička vlada. Toga ne traži niti unutrašnji, niti naš izvanji položaj. Gledom na unutrašnji položaj izjavljuje, da je potpun mir i red i da situacija biva svakim danom ljepša, a gledom na izvanji položaj naglašuje, da zajednička vlada ne će na nj nimalo uplivati, jer Talijani se ne će povući iz okupacionog područja, niti će ententa naprečac priznati nove države.

On ima subjektivni utisak, da prodiranje Talijana krije u sebi stankovitu zakulisnu politiku.

Dr. Kukovec: Zajednička vlada mora se stvoriti u interesu naših okupiranih krajeva i u interesu slovenske Štajerske i Kranjske. Neprijatelj je pred vratima i vrebao naše narodne zemlje. Jugoslavenska ideja, koja živi kroz vjekove u srcima čitavoga našeg naroda, mora danas zadobiti praktično izvršenje. Oni, koji su sposobni, dobit će hegemoniju u svoje ruke. U sadašnjem kritičnom momentu moramo govoriti samo o svojem spasu, a ne o sitničavim interesima pojedinih plemena i o političkoj frazi. Danas je istinita poslovice »Hanibal ante portas«, i zato treba prešno uzeti u ruke kormilo.

Na to je govorio u ime jugoslavenske soc. demokracije Kristan. On je iz principa protiv monarhije, a za republiku. Davno smo očekivali kao ozebli sunca ujedinjenje svih naših jugoslavenskih zemalja, a sada, kada smo se oslobodili od njemačkoga i mađarskoga iga, bojimo se ono izvršiti, što smo davno željeli.

Radićev prijedlog predstavlja krajnji separatizam. Prijedlog dra. Tresića-Pavičića prima uđuture krfski pakt, koji se ne može čitav prihvatiti. Angjelinovićev prijedlog ne može se prihvatiti, jer odgađa čitavu stvar. Narodno vijeće treba reorganizirati, da bude u njemu zastupan istinski položaj, kao što su to učinili Česi. 50.000 duša mora izaslati po jednoga delegata. Srbi moraju po tom razmjeru imati iz kraljevine 90 delegata, a Crna Gora razmjerni broj. Mjesto Regenta neka se postavi direktorij. Sarajevo ne može da bude prestolnica nove države, jer je nezgodno po svom geografskom položaju. Konstituanta se mora raspisati jedan mjesec iza početka mirovnih konferencija. Ako konstituanta za-

ključi monarhiju, neka bude monarhija, ako zaključi republiku, neka bude republika. Danas čitav svijet gleda na nas. Dajmo mu primjer sloge. Mi hoćemo veliku Jugoslaviju, mi ćemo je i stvoriti.

Dr. Žarko Miladinović, član Srpske radikalne stranke, polemizira protiv izvoda poslanika Hrvoja. Ako se s hrvatske strane bude ovako govorilo, onda će njegova stranka tražiti priključak Srijema, Bačke, Banata Srbiji. Veliča djela srpske vojske.

Dr. Ribař: Mi se ne bojimo srpskoga naroda, nego se bojimo Nijemaca i Talijana. Narod traži ujedinjenje. Moramo imati krov nad sobom, jer smo danas res nullius, a taj krov nad glavom jest zajednička naša vlada. Proglašenje države S. H. S. suverenom državom u Zagrebu dana 29. X. 1918. nazvao je talijanski komandant u Puli »carnevalle ritardato«. To je za njega jedna komična opereta. Talijani nas naprosto ne priznavaju.

Nato se sjednica prekida. U dvoranu ulazi francuski general Tranić,⁵⁵ kojega pozdravlja u ime Središnjeg odbora dr. A. Tresić-Pavičić i g. Radić.

Nastavak sjednice 24. XI. 1918. u 10 i po sati prije podne. Prisutni isti.

Dr. Ribař nastavlja svoj jućerašnji govor i naglašuje, da moramo biti za monarhiju, jer smo nezreli za republiku. Ne trebamo se bojati srpske hegemonije. Slavi srpsku vojsku i srpsko junaštvo, koje se pokazalo pred ćitavim svijetom.

Dr. Pavelić govori o početku organizacije Narodnoga vijeća. Brza akcija bez sporazuma s Jugoslavenskim odborom nije potrebita, jer to ne traži niti unutarnji, niti izvanji politićki položaj. Ni unutarnji, ni vanjski položaj ne smije izvadati na nas teror, da mi ovakove akcije preko noć zapoćimamo. Svakako se moramo staviti u sporazum sa našim izaslanicima u inostranstvu. Govornik kritizira govor g. Ź. Miladinovića, koji se stavio u opreku sa temeljnim stanovištem, na kojem je sagrađeno Narodno vijeće SHS. Danas su mnogi od njih, koji su prije tjerali oportunistićku politiku, postali grlati. On prosvjeduje u ime svoje stranke protiv ovakova rješenja unutarnjega odnošaja i izjavljuje, da će u tom smislu povući konsekvencije.

Dr. Dušan Peleš govori o neslozi u našim redovima i pobija separatizam. Dr. Kramer izvješćuje o napretku Talijana prema Ljubljani. Oni kane zauzeti ćitavu Sloveniju i Štajersku. Talijani javno govore i pišu u svojim listovima, da ne će biti samo jedna, nego više jugoslavenskih država. Karlo Habsburški još se nije prestao nadati, da će dobiti ove zemlje u svoje ruke. Najboljim je svjedoćanstvom zato jućerašnja urota protiv Narodnog vijeća.⁵⁶

Na to uzima rijeć dr. Šimrak i govori o narodnom jedinstvu, o monarhiji i republici, o federalizmu i centralizmu, o hegemoniji i o zajednićkoj

⁵⁵ Francuski general Tranić nalazio se u Zagrebu na proputovanju u Rijeku.

⁵⁶ Bivši austrijski general A. Lipošćak bio je uhapšen uoći sjednice Središnjeg odbora.

vlati. Temelj naše narodne politike i aksiom našeg političkog rada jest narodno jedinstvo. Istočna i zapadna kultura je uvela nacionalni separatizam u naše inteligentne krugove. Taj je posao kasnije nastavila njemačka i mađarska politika sa svojim principom: »Divide et impera«.

Naš narod je, međutim, ostao jedinstven i on danas želi jaku jedinstvenu državu. Disonancu su unesle u naše narodne redove pojedine stranke, koje izdižu više svoje stranačke interese negoli narodne. Zato jedna grupa u nas poređuje današnje naše časove s ovim časovima, kad smo g. 1102. i 1868. sklapali nagodbe sa Mađarima. Zato druga grupa na usta g. Ž. Miladinovića izriče grožnje, koje su dijametralno oprečne narodnom jedinstvu. Mi smo za potpuno narodno jedinstvo, a ne samo kooperaciju Hrvata, Slovenaca i Srba. Mi moramo konačno pobijediti i stvoriti na Jugu kroz dvije, tri generacije doista jedinstveni narod.

Pitanje monarhije i republike je samo formalne naravi. Glavno je pitanje, kakova će biti unutarnja izgradnja te države. Potpuna sloboda imade da vlada; narod sâm mora stvarati zakone i sankcionirati, a kralj nije ništa drugo nego nasljedni predsjednik republike. Unutarnja srčika države mora biti izgrađena na demokratskim temeljima. Glavno je za nas pitanje agrarno, pitanje kolonizacije, pitanje banaka.

Naš narod mora uvidjeti, da radimo, a ne da politiziramo. Jedino ovakovim putem pobit će se ideje boljševicizma. Idealizam-teorija bez hljeba je čovjek bez trbuha sa samom glavom. U narodu treba stvarati organizacije, gospodarske, socijalne i kulturne.

Što se tiče federalizma i centralizma, to smo mi svi za federalizam, samo što je drugo pitanje, kakav treba da prihvatimo federalizam. Federalizam nacionalni sa državnim granicama apsolutno je nemoguć i može dovesti do građanskoga rata između naših jugoslavenskih plemena. Najbolje je unutarnje uređenje ono, koje je pokojni dr. Krek zasnovao i koje bi se rješenje moglo nazvati ekonomsko-kulturni federalizam.

Mi moramo da imademo jaku centralnu zajedničku vladu. To traži od nas unutrašnji položaj. Danas je u nas potpuni darmar. Mi ne možemo riješiti ni jednoga pitanja, koje malo dublje zasijeca u naš nacionalni život bez zajedničke centralne vlade. Bez te vlade ne možemo ni pomišljati na rješenje agrarnoga pitanja, financijalnoga pitanja, pitanja obrane i prehrane. Čini se, da je današnja vlada Narodnoga vijeća samo zato tu, da daje mjesečne plaće birokratima i paragrafašima, dok je to moguće.

Dr. Barac brani Jugoslavenski klub od prigovora. Na to uzima riječ dr. Smodlaka i prikazuje u potankim crtama naš unutrašnji i izvanji položaj, koji nužno traži, da se što prije organizuje zajednička vlada za sve naše zemlje i da se naši krajevi pripoje Srbiji i Crnoj Gori u jednu jedinstvenu državu. Svoje delegate u inozemstvu ne smijemo desavuirati. Sve što mi zaključimo, na to će oni rado pristati, jer je to njihova ideja.

Na koncu se prihvaća prijedlog: Imade se izabrati odbor od 7 lica, kojemu će se predati svi prijedlozi, da on izradi zajednički prijedlog,

o kojemu će se glasati tajno u Središnjem odboru. U taj odbor su izabrani dr. Pavelić, Svetozar Pribičević, dr. Cankar, dr. Smodlaka, Vilim Bukšeg, Hamid Svrzo, dr. Drinković.

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

Prilog:

PREDSJEDNIŠTVO NARODNOG VIJEĆA SHS

Pres. br.

19.....

Ker je potrebno, da se osnuje skupen vladni organ za skupne interese Slovencev, Hrvatov in Srbov in ker je mogoče tak organ sestaviti le po medsebojnem dogovoru obeh vrhovnih oblasti na tem teritoriju, predlagajo člani VLS:

Narodno Veče naj izvoli pooblaščenca Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se bodo, izključivši možnost majoriziranja, dogovarjali glede skupne vlade s pooblaščenca srbskega naroda iz kraljevine Srbije.

dr. Pogačnik

Izidor Cankar
Bogumil Remec

14.

Broj 152/Pres sred.

ZAPISNIK

*sjednice središnjeg odbora Narodnoga vijeća S. H. S.
od 24. studenoga 1918.*

Sjednica se otvara u 7 i $\frac{3}{4}$ sati navečer. Predsjedatelj Svetozar Pribičević otvara sjednicu i na prvom mjestu se čita prijedlog odbora od 7 lica (vidi prilog).⁵⁷

Prvi uzima riječ Radić, koji mnogo čemu prigovara prijedlogu i zaključuje, da mora pobijediti misao prave demokracije, a ne misao socijalističko-buržoaske oligarhije, koja danas imade u Narodnom vijeću prevlast.⁵⁸

Dr. Dušan Popović: Svaki legitimistički princip državnoga prava razara narodno jedinstvo. Državno-pravne teorije slovenačke, hrvatske, srpske države protivne se nacionalnome principu i zajedno ne mogu opstojati. Jedan princip nužno uništava drugi. Mi poznamo samo jedan nacionalizam, a državno-pravne teorije puki su imperijalizam. Strani svijet nije ustao za naša državna prava, nego za slobodne Jugoslavene i jugoslavenske države. Legitimističke teorije dovađaju naš narod do rastvorbe, one se protivne narodnom jedinstvu. Pod svakim legitimitetom sakriva se

⁵⁷ Vidi: Šišić, spom. djelo, str. 274–276.

⁵⁸ Radić je taj govor (djelomično zaplijenjen) objavio kasnije u posebnoj brošuri pod naslovom: »Gospodska politika bez naroda i proti narodu« (Zagreb 1920). U brošuri »Put k seljačkoj republici« (Zagreb 1923) izašao je u cijelosti.

separatizam. Američke su države samo-upravne naravi, a Švicarska se ne može dovesti kao protuargumenat, jer su u Švicarskoj razne narodnosti. Švedska i Norveška ne protivi se ovomu, jer su se one razišle samo zato, što su uvidjele, da su razno-narodne. Federacija je nemoguća. Ovaj korak, što ga danas činimo, morali smo već odavna učiniti. Austrija nas je inficirala svojom ideologijom.

Govornik slavi junaštvo srpske vojske i njihovu samozataju i heroizam kroz čitavo vrijeme rata. Prosti srpski vojnik imade široku ideju narodnoga jedinstva.

Dr. Pogačnik izjavljuje u ime svoje stranke, da prihvaća potpuno doneseni prijedlog. Današnja nam ura veli, da možemo živjeti samo u jednoj slobodnoj i samostalnoj državi. Naš je čitavi narod od Soče do Soluna o tomu duboko uvjeren.

U ime socijalnih demokrata izjavljuje Bukšeg, da se ne slaže s onom točkom naputka, koja govori o regentstvu države S. H. S., jer se time stvara neki prejudic za monarkijsku buduću uredbu države. U ostalim točkama prihvaća prijedlog i priloženi naputak.

Dr. Petričić se pridružuje Bukšegu gledom na pitanje regentstva, a ostali dio naputka prihvaća u ime svoje stranke s veseljem.

Dr. Drinković: Tumači pobliže naputak dat delegatima i dokazuje, da se Hrvatima išlo dalje na ruku, negoli to dopušta nacionalni princip. Hrvatska – Slavonija – Dalmacija sa Bosnom i Istrom nastupaju ovdje kao samostalna jedinica prema zemljama kraljevine Srbije i Crne Gore. Jugoslavenske zemlje bivše Austro-ugarske monarhije posve su koordinirane u pregovorima sa kraljevinom Srbijom i kraljevinom Crnom Gorom. Autonomija Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ne samo da nije uništena, nego je kudikamo proširena. Mi ne osnivamo ni Velike Srbije ni Velike Hrvatske ni Velike Slovenije, nego veliku, jaku i moćnu Jugoslavensku Državu. Moramo ipak konačno priznati, da je Srpska kraljevina izišla u ovome ratu pobjednicom, a mi da smo pobijedeni. Razum i poštenje nalaže od svakoga patriota, da u ovim velikim momentima istupi za narodno državno jedinstvo.

Dr. Živko Bertić: Razumije potpuno ideologiju Stjepana Radića i njegovu borbu za hrvatsko državno pravo i Hrvatski sabor. Sa kraljevinom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom imade se postupati kao sa samostalnom jedinicom, koja ulazi u jugoslavensku državu. I on je za to, da se sazove Hrvatski sabor i da ratificira današnji zaključak Središnjega odbora. To će, istina, biti samo formalnost, ali je potrebno, da se ta formalnost učini.

Mrvoj uzima riječ i polemizira sa drom. Popovićem. Ortodoksni državopravci shvaćaju hrvatsko državno pravo ovako: Stari i nerazorljivi zahtjev hrvatskoga naroda, da živi u svojoj suverenosti i samostalnoj državi. Nasuprot si stoje dva neprijatelja: pristaše federacije i centralizacije. Njemački je narod ujedinjen pomoću federacije.

Dr. Žarko Miladinović u ime Narodne srpske radikalne stranke prihvaća potpuno prijedlog.

Dr. Barac: Što se tiče Hrvatskoga sabora drži, da je zastupan u Narodnom vijeću, dok bi srpska skupština mogla izabrati svoje delegate.

Dr. Smodlaka misli, da se naprama kraljevini Srbiji postupalo kao i prema Hrvatskoj. Što se tiče bana, on je dosada bio biran po tuđem vladaru, dok bi za provizorna vladanja bio imenovan po jednom domaćem vladaru na prijedlog Sabora kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Provizorna vlada ne će biti odobrena tako dugo, dok je ne odobri Hrvatski sabor.

Na koncu sjednice prihvaća se prijedlog sedmorice članova i priloženi naputak u cijelosti sa dopunjom dra. Budisavljevića, da se delegatima priključi kao delegat dr. Šimrak.⁵⁹

Sv. Pribičević

dr. Pavelić

15.

Broj: 160/Pres. sred.

ZAPISNIK

*sjednice Središnjeg odbora Narodnog vijeća S. H. S.
od 25. studenoga 1918.*

u 11 sati prije podne

Predsjedatelj Svetožar Pribičević javlja, da je Češkoslovačka republika imenovala kod vlade Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu svojim delegatom Emila Šimeka. Članovi Središnjeg odbora pristaju i predsjednik pozdravlja zastupnika bratskoga češkoslovačkoga naroda.

Profesor Vjekoslav Stefanini bira se u predsjedništvo vlade Narodnoga vijeća S. H. S. kao tajnik za Dalmaciju.

Nadalje moli predsjedništvo ovlaštenje, da se zastupnik Hrvoj pozove kao delegat za put u Beograd.

Prima se.

Dalje stavlja predsjedništvo prijedlog o uređenju financija (Vidi prilog).

Šola predlaže, da se ovaj financijski prijedlog preda jednom odboru stručnjaka.

Dr. Tresić-Pavičić je protiv svakoga prijedloga osim onoga, koji ide za tim, da se imadu u prvom redu saslušati beogradski financijski krugovi. U Srbiju sa delegacijom mogu poći i financijski stručnjaci.

Dr. Kukovec: Nama ne smije biti geslo, da se mi ne razumijemo u financijska pitanja, jer je naša dužnost, da se u njih uputimo. Interesi banaka i interesi naše narodne ekonomije nijesu identični. Ententa mora organizovati naše financijske prilike. Pitanje poštanskih štedionica je

⁵⁹ Prema zagrebačkom »Obzoru« od 26. XI. 1918. bili su ti zaključci primljeni s jednim glasom protiv (St. Radić). Šimrak je bio predložen na Radićevo mjesto.

u uskom savezu sa pitanjem financija. O svemu se moramo sa Beogradom dogovoriti, a prije toga čitav materijal proučiti.

Bešlić: Treba se staviti u dodir sa Česima, jer su naše financijske prilike slične financijskim prilikama u Češkoj. Informacije o današnjemu stanju financija bivše Austro-Ugarske monarhije mogu dati najiskrpnije Česi.

Cezar Akačić: U Švicarsku smo poslali svoje povjerenike radi uređenja financijskih pitanja. Međutim, dok oni ne dođu, treba stvoriti neki provizorij sa austro-ugarskom bankom i sačuvati s njom kontinuitet. U nas vlada potpuno pomanjkanje banknota, jer su one položene u bečkim, peštanskim i praškim bankama. Provizorij ima tako dugo ostati, dok se ne postigne sporazum sa srpskom vladom u Beogradu.

Dr. Dušan Peleš: Kod provizorija, koji bi se imao udesiti sa austro-ugarskom bankom, treba paziti, da se ne svali na nas svo zlo stanje te banke.

Budući da nije bilo referenta, to se sjednica odgodila na poslije podne.

NASTAVAK SJEDNICE

u 6 sati po podne

Prije dnevnoga reda prihvaća se prijedlog Ive de Grisogono, da se protiv talijanske brutalnosti u okupiranim jugoslavenskim krajevima imade povesti živa akcija u štampi i inozemstvu. U tu svrhu sastat će se sutra odbor, koji će se sastojati od predstavnika iz okupiranih krajeva, koji će sabrati čitav materijal, i vijećati, kako bi se mogla najuspješnije u novinstvu povesti akcija protiv talijanske okupacione vlasti.

Rasprava o financijama

F. Braum:⁶⁰ U nas je nastala nestašica novaca, jer seljak drži, radi nesigurnosti položaja, novac kod kuće. Količina novca, koja se danas nalazi u zemaljskim blagajnama, ne dostaje da se pokriju državne potrebe. O ovoj poteškoći u našem narodnom gospodarstvu raspravljao je u više navrata financijski odsjek pod predsjedanjem dra. Lorkovića. Vijećanja su se morala prekinuti radi odlaska dra. Lorkovića i drugova u Švicarsku. Austro-ugarska banka poslala je svoga delegata, sa kojim je utanačen ugovor, prema kojemu bi mi Južni Slaveni bivše Austro-Ugarske monarhije izaslali u ravnateljstvo banke u Beču svoga povjerenika. U Zagrebu bi se imala stvoriti neke vrste centrala za naše zemlje i osnovati ravnateljstvo.

⁶⁰ Franjo Braum bio je povjerenik za financije.

Austro-ugarska banka je izdala nedavno nove banknote na mađarskom i njemačkom jeziku, koje nijesu mogle biti u nas proglašene kao zakonito platežno sredstvo. Mi moramo imati stari novac i samo ćemo stare banknote priznati kao plaćevno sredstvo. U istom smislu su i Česi načinili utanačenje s austro-ugarskom bankom.

Novčanim se zavodima novčana situacija malo pomalo popravlja, jer su ljudi opet počeli ulagati novac. U državnim blagajnama nije se stanje popravilo, jer narod ne će plaćati poreza, čemu su krivi mnogo huškači.

Naše će se finansijski stanje time popraviti, što će se koncem mjeseca studenoga obustaviti ratne potpore svima onim ženama, kojih su se muževi iz vojske kući povratili.

Drži, da bi bilo zgodno, kada bi mi uzeli kontokorentni zajam kod naših domaćih banaka. On je u tom smislu sa pročelnicima zagrebačkih novčanih zavoda razgovarao i dobio je dojam, da toj stvari ne stoje na putu velike poteškoće.

Međutim, zaključkom Središnjega odbora Narodnoga vijeća S. H. S. u Zagrebu od 24. studenoga 1918., kojim se financije proglašuju zajedničkim poslom čitave ujedinjene države S. H. S., situacija se iz temelja promijenila. Mi danas ne smijemo nikako prejudicirati budućem stajalištu zajedničkog ministra za financije. Kontrakt o konto-korentnom zajmu sa domaćim bankama ili s austro-ugarskom bankom nema trajne vrijednosti, nego će samo tako dugo trajati, dok ne bude što trajnoga u Beogradu učinjeno.

Dr. Kukovec: U Sloveniji su iste prilike, kao što i u našim zemljama. Bolje bi bilo, da se što više ugibamo austro-ugarskoj banci, jer je naprosto ne trebamo.

Središnji odbor zaključuje, da se delegatima, koji imadu poći u Beograd gledom na pregovore o stvaranju zajedničke vlade, imadu pridružiti stručnjaci u gospodarskim i finansijskim pitanjima.

Isto se tako uzima do znanja prijedlog predsjedništva, da Država S. H. S. nikako ne sudjeluje kod razdiobe ili kod demobilizacije ratnoga materijala bivše Austro-Ugarske monarhije, da ne bi morali participirati kod plaćanja dugova, koji je učinjen u ime toga materijala.

Vitomir Korać primjećuje nakon čitanja izvještaja dra. Lorkovića o finansijskom pitanju: Mi smo zemlja dužnika, a Česi su zemlja vjerovnika, bankira, industrijalaca. I stoga ne možemo ići s njima uporedo u finansijskom pitanju. Finansijsko pitanje ne smije se uopće promatrati jednostrano, sa gledišta interesa banaka, nego sa gledišta interesa narodnoga gospodarstva. Interesi banaka i interes naroda u tom pogledu nije identičan. Naš princip mora da bude, da valutu Austro-ugarske banke što više devalviramo, a izvoz franaka i dinara strogo zabranimo. Svoje dugove moramo plaćati banknotama Austro-ugarske monarhije.

Konačno je prihvaćen prijedlog, da povjerenik za financije provizorno može sklopiti konto-korentni zajam s domaćim novčanim zavodima ili s Austro-ugarskom bankom u slučaju pomanjkanja novca.

Agrarno pitanje

Vitomir Korać iznaša prijedlog Socijalno-demokratske stranke o rješenju agrarnoga problema. Mir je samo prividan. Mi sjedimo na pepelu, pod kojim se nalazi spret. Narod se još nije razočarao, ali kad se razočara, onda se više ne će dati umiriti. Potrebno je, da što prije poduzmemo korake za socijalne i gospodarske reforme.

Dr. Poljak spominje, da je on već prije o tom iznio prijedlog, koji se dijelom zlo razumio, a dijelom zabacio.

Dr. Petričić kaže, da se o tom pitanju marljivo raspravlja u našem gospodarskom povjereništvu. Problem je težak i opsežan. U današnje vrijeme ratne su prilike samo povećale njegovu kompliciranost. Stvar se ne smije naprećac riješiti, nego istom nakon dugoga promišljanja i nakon temeljitih priprava.

Dr. Šimrak: Agrarno pitanje ili pitanje feudalnih velikih dobara crkvenih i svjetskih, stoji u najužem savezu s pitanjem kolonizacije. U našim zemljama žive stotine hiljada proletaraca, koji bi si rado sa znojem svoga lica zaslužili koricu hljeba, ali ne mogu, jer nemaju zemljišta. Prva je briga naša, da izradimo za sve naše jugoslavenske zemlje dobar plan za kolonizaciju. U tu svrhu treba osnovati i jedan novčani zavod, koji ne će biti kapitalistički uređen.

Dr. Drinković: Gledom na rješenje agrarnoga pitanja on je odmah nakon objave od 19. listopada 1918. podnio predsjedništvu praktične prijedloge, koje ih je primilo do znanja i obećalo, da će se o njima što prije otvoriti rasprava. Prema tomu nikako ne stoji, kao da se predsjedništvo dosada uopće nije bavilo ovim problemom. Naprotiv, ono je shvatilo svu težinu i važnost agrarnoga pitanja i da dosada nije ništa u tom pogledu činilo, nije krivo samo predsjedništvo ni Narodno vijeće, nego posve drugi razlozi.

Međutim kod rješanja agrarnoga problema ne imadu se u račun uzeti samo feudalna dobra, nego i dobra, koja su ratni bogataši stekli za vrijeme rata. Ovdje je pravni titul vlasništva gotovo nikakav.

Dr. Drinković nadalje ističe, da je već davno stavio prijedlog, da se svi naslovi unište, koji ne proizlaze iz zvanja.

Nakon govora Bukšega i Djure Džamonje bira se odbor četvorice, koji će donijeti o rješenju agrarnoga pitanja prijedlog o sastavu povjerenstva za to pitanje. U odbor se biraju dr. Petričić, dr. Poljak, Korać i dr. Barac.

Dr. Angjelinović stavlja na predsjedništvo Narodnoga vijeća dva upita. Prvi upit glasi: Kakove će korake poduzeti Središnji odbor Narodnoga vijeća protiv gospodina dra. Žarka Miladinovića radi njegovoga prijedloga o pripojenju Srijema Srbiji, koji se protivi temeljnim principima narodnog jedinstva.

Drugi upit glasi: Kakove će korake poduzeti Središnji odbor Narodnoga vijeća protiv Stjepana Radića radi njegova harangirajućega govora na skupštini od 25. studenoga 1918.⁶¹

Zaključeno je, da se imade i jedna i druga stvar potanko ispitati i rezultat iznijeti na sutrašnjoj sjednici.

dr. Angjelinović, dr. Vladimir Ćorović, Wilder, dr. Kramer, dr. Šimrak stavljaju prijedlog o novinarskoj cenzuri radi pisanja »Malih novina«. O prijedlogu će se raspravljati u sjednici od 26. ovoga mjeseca.

Prilozi:

SLOVENSKO TAJNIŠTVO NARODNOG VIJEĆA

Narodni svet v Ljubljani poroča:

20./XI. 1918. Dr. Brezigar Dr. Lorković

da u banko na Dunaju dogovorili sledeći dogovor:

1. Vse pravice a. u. banke preidejo na države na bivšem a. u. teritoriju.
2. Centralno zastopstvo ima svoje zastopstvo v svaki državi.
3. Posamezne države nominiraju urednike v svrhu kontrole.
4. Razdeli se Bankcentrala na filiale, v svaki posamezni državi po 1. V resnici bodo to samostojne banke.
5. Zveza s centralno banko.
(NB. Kako se pa to strinja s centralizacijom pri nas s srpsko centralno banko?).
6. Mesečno izda a. u. banka za 750 milijonov bankovcev, ki se razdeli na posamezne države po postotku prebivalstva.
7. Če jedna država ne digne celega njoj pripadajočega kontingenta, joj mora ta centrala vpisati v dobro.
8. Določbe veljajo za nazaj do 1. XI. 1918.

Vsi izdatki, ki jih bo banka napravila do tega dne za katerokoli državo, se joj uračunajo. Filijale spadajo pod *isključno* kontrolu držav, v kateri se nahajajo. Države samostojno disponirajo. Isto velja za ekspoziture in menjalnice.

SLOVENSKO TAJNIŠTVO NARODNOG VIJEĆA

Dr. Brezigarjevo poročilo v Dunaju, telef. 21. XI. 1918. iz Ljubljane.

V a. u. banki Nemci predlagali naj vsaka država imenuje svoje zastopnike v komisiji za državne dolgove. *Otklonjeno.*

Postavljeno načelo, da se izplaća plaća vsem urednikom in časnikom, ki so na teritoriju bivše Austrije, še 1. XII. 1918. gotovo, ali tudi še 1. I. 1919. ni gotovo.

Glede izdavanja bankovcev, izplačevanja kuponov državnih papirjili in drugih tekoćih finanćnih zadev se postavi v bivšem skupnem finanćnem ministarstvu Komisija, v ktero pošlje vsaka država jednog zastupnika i 1–2 zamjenika. Sve druge države, Ćesi, Poljaci i Mađari imenovali su već svaka svoje zastupnike, jedino mi još nemamo zastupnika.

⁶¹ St. Radić je, prema zagrebaćkom »Obzoru« od 26. XI. 1918., na toj Skupštini govorio o izabranoj delegaciji, koja odlazi u Beograd, i o zaključku Središnjeg odbora o napatku. Upitao je prisutne, bi li pošao u Beograd kao opozicionalac i rekao, da se ne boji Beogradana i Srbijanaca, nego ove »domaće nesreće«. Skupština se izjasnila protiv toga, da Radić putuje u Beograd.

Dr. Brezigar i dr. Lorković izjaviše, da će ovu stvar javiti Narodnom vijeću u Zagrebu. Komisija će ovih dana početi svojim radom.

Ako N. V. primi prijedlog, da se imenuju naši financijski zastupnici, predlaže dr. Brezigar slijedeće:

1. Bivšeg minist. tajnika Elera u Beču (da je dobar Jugoslaven?).
2. Dvorskog savjetnika u bivšem zajedn. financ. min. Corović (Cerović)-a in
3. dra. Tomašića u bivš. fin. min.

Ta likv. komisija imala bi urediti sva aktiva i pasiva a. u. banke. Prihodna seja likv. komisije naj bi bila že v sredo.

II. Razven te Liquidierungskommission postoji u Beču još stalna »Gesandtenkonferenz« na kteri so zastopani Nemci, Čehi, Poljaki, Mađari, Rusini samo mi ne.

Dr. Brezigar savjetuje N. V., da se izašalje za srijedu na ovu sjednicu Ges. Konf. također jedan naročiti izaslanik N. V., koji bi se najprvo imao zglasiti kod češkog poslanika Tusara, od kojega bi dobio upute. *Stvar je žurna.*

III. Stanovište Čeha protiv potpune likvidacije u ovaj čas. Česi zahtijevaju podiobu čitavog materijala in natura detto i ratnog materijala. Na pr. Palaču bečkog ministarstva unutarnjih posala, koju su Česi već zaposjeli.

IV. Brez. ide sa financ. komisijom u Švicu danas ili sutra.

Prema rezultatu dogovora sa tajnikom i članom posloводства Austro-ugarske banke Morgenthallerom iz Beča predlaže se odrediti:

1. Do daljnje odredbe može Austro-ugarska banka nesmetano poslovati na području države SHS uz državni nadzor i u granicama određenim po postojećim zakonima i propisima.

2. Banka imade sve nužno poduzeti, da se uzdrži redoviti tok poslovanja, a naročito dovoljno dotirati svoje filijale na području države SHS.

3. Odredbe, kojima je bankovna imovina zaplijenjena i stavljena pod zabranu, a naročito odnosne odredbe povjerenika za zemaljsku obranu imadu se staviti izvan krepsti.

4. U svrhu jedinstvenog provođenja ovih odredaba, koje se tiču banke, ustanovljuje se, da se te odredbe imadu provodati po povjereniku za financije.

Imade se zatražiti od banke:

5. Da pristane na to, da se, dok traje ovaj odnošaj, u poslovnu upravu banke delegira sa strane države SHS jedan povjerenik i zamjenik povjerenika.

6. Da u Zagrebu kreira forum, koji će za ovo prelazno vrijeme na našem području zastupati ravnateljstvo banke.

7. Da zagrebačka podružnica banke imade dobiti narav središta za filijale u državi SHS.

8. Da se zemunska podružnica odmah reaktivira na području države SHS.

9. Banka ne smije svoje podružnice na području države SHS. dotirati s novim banknim notama po 200 i 25 kruna, dok se glede toga ne postigne sporazum.

10. Obzirom na to, što su konti postojale c. i kr. uprave. c. kr. uprave i kr. ug. uprave prešli u upravu uredu države Deutsch-Österreich i u upravu Ugarske države, kao i obzirom na to, što od tih konta otpada jedan dio na današnje područje države SHS, predlaže se, da se povedu pregovori, da se taj dio konta prenese na državnu upravu SHS. Do svršetka tih pregovora imala bi A. U. banka otvoriti državnoj upravi SHS konto kod podružnice u Zagrebu, kojeg bi se visina dogovorno ustanovila.

PREDSJEDNIŠTVU NARODNOG VIJEĆA SHS

Predlažemo, da se odmah počne s provedbom:

I. Likvidacija svih feudalnih odnosa, koji još postoje u jugoslavenskim zemljama, a u prvom redu bezodvlačno ukidanje kmetstva, kao i bilo kojih inih podavanja, koje izvire ili bi izviralo iz feudalnog odnošaja.

II. Odsvojnju zabranu za sve veleposjede iznad 100 jutara s unatražnom moći od 19. listopada 1918., i to na čitavom teritoriju SHS, tako da se ništetnim proglaše svi privatno-pravni ugovori ili faktične posjedovne promjene. Svo zemljište stavljeno pod odsvojnju zabranu proglašuje se općom narodnom imovinom, pa će se izdavati samo u nasljedni zakup isključivo onima, koji će ga sami obrađivati. Naprotiv sve šume, u neprekinutim velikim kompleksima, neće se dijeliti, već će ostati pod općom narodnom upravom, a njihov dohodak trošit će se u opće narodne svrhe.

III. Imaju se smjesta poduzeti sve shodne mjere, da se osigura obrađivanje sveg zemljišta stavljenog pod odsvojnju zabranu, kako bi se osigurao narod naš u budućoj godini od gladi i stradanja, a ujedno osigurao višak potreban za izvoz u svrhu zamjene za drugu robu.

IV. Izrada načela za provedbu ovoga svega, kao eventualno i samu provedbu ima se povjeriti posebnom povjereništvu, u kojem bi bili zastupani svi interesi, t. j. državna vlada, producenti, konzumenti, a naročito organizacije radnika.

U Zagrebu, 23. studena 1918.

Vilim Bukšeg
Svetozar Delić

Vitimir Korać
Anton Kristan

Među prilogima nalazi se prijepis prijedloga dra. Poljaka i drugova o agrarnim reformama. (Vidi Šišić, spom. dj. 256–257). U njemu su nabrojeni povjerenici za Hrvatsku i Slavoniju.

Broj 90/Pres. sred.

PREHODNI GOSPODARSKI URAD SHS V LJUBLJANI

1. Za dobo, dokler se ne dovede vsa v javnem interesu ležeča produkcija v normalen miroven obrat, osnuje se Prehodni gospodarski urad v Ljubljani.

2. Ta urad prevzeme v svrhu demobilizacije

a) vse dosadanje vojaške obrate v svojo posest, če so bili preje last države, druge pa pod svoje nadzorstvo, odnosno obratovanje.

b) Nadzorstvo nad vsemi do sedaj po vojnodajatvenom zakonu za vezanimi obrati z dispozicijsko pravico nad produkti.

c) Dispozicijsko pravico z vsemi produkti, ki so v nujnem javnem interesu, izuzemši živila, ali ki se sploh ne pridelujejo v območju Narodne vlade SHS v Ljubljani.

d) Stvarno demobilizacijo iz sadanje vojske.

3. Vrhovno vodstvo prevzame povjerenik za javna dela in obrt ing. V. Remec.

4. Kot posvetujoči organi vrhovnega vodstva Prehodnega gospodarskega urada bodo poklicani zastopniki industricev, obrtnikov, trgovcev in delavcev.

Sklep skupne seje N. Vlade SHS v Ljubljani z dne 7. XI. 1918.

ing. V. Remec⁶²

16.

Broj 178/Pr. sred.

Izvjestaj sjednice Središnjeg odbora 3. XII. 1918. Predsjedava dr. Anton Korošec, zapisnik vodi dr. V. Čorović.

Potpukovnik Kvaternik i potpukovnik M. Petrović referišu o raspoloženju u vojski povodom proklamacije regentstva i jedinstvene države.

⁶² Taj se prilog zapisnicima nalazi posebno pod brojem: tek. br. 24; broj urudžb. zap. 90.

M. Pribičević i dr. Winterhalter predlažu, da se ta stvar prepusti vojnom ministarstvu, kao i čitavo pitanje reorganizacije vojske. Taj se predlog prima.

Dr. Korošec izvještava o svom djelovanju na strani. Prima se na znanje, te se na prijedlog dra. Srgjana Budisavljevića jednoglasno zaključuje, da mu se priznanje unese u zapisnik.

Većeslav Wilder izvještava o pregovorima Središnjeg odbora u Beogradu i o prijedlogu adrese i Regentovu odgovoru. Taj se izvještaj prima na znanje.

A. Michalovich

dr. Čorović

17.

Iz sjednice delegata Narodnoga vijeća

A. Delegati Narodnoga vijeća u svojoj sjednici od 3. o mj.⁶³ zaključili su slijedeće:

Za čitavi neprekinuti teritorij jedinstvene države Hrvata, Slovenaca i Srba imade se postaviti zajedničko ministarstvo za sve grane državne uprave.

Na istoj sjednici delegata Narodnoga vijeća primljen je ovaj komunike:

Prema zaključku Središnjega odbora Narodnoga vijeća od 24. novembra o. g. posebno je odaslanstvo Narodnoga vijeća jučer 1. decembra u 8 sati na večer u svečanoj adresi na Prestolonaslednika Aleksandra proklamiralo ujedinjenje cjelokupnoga naroda S. H. S. u jedinstvenu jugoslavensku državu pod vladavinom Kralja Petra odnosno Prestolonaslednika Aleksandra kao Regenta. U novoj državi imade se odmah organizovati ministarstvo za sve grane javne uprave i sastaviti zajedničko narodno predstavništvo kao provizorna legislativa, koja ostaje na okupu sve do konstituante, do saziva koje ostaju i današnje zemaljske vlade, u koliko pojedini resorti ne prelaze u jedinstvenu kompetenciju. Prestolonaslednik je preuzeo u svom svečanom prestolnom odgovoru regentsvo i obrazovaće jedinstvenu vladu. Ovim aktom prestala je funkcija Narodnoga vijeća kao vrhovne suverene vlasti države S. H. S. na teritoriju bivše Austro-ugarske monarhije. Sa konstituiranjem ministarstva pretaće i njegove administrativne funkcije, koje će sve dotle voditi predsedništvo Narodnoga vijeća u sporazumu sa srpskom vladom. Sa danom 1. decembra tvori čitavi naš narod slovenačko-hrvatsko-srpski jedinstvenu državu pod regencijom Njegova Kraljevskoga Visočanstva Prestolonaslednika Aleksandra.

dr. Pavelić

Sv. Pribičević

⁶³ T. j. u Beogradu, 3. XII. 1918.

B. Delegacija Središnjega odbora Narodnoga vijeća zaključila je na svojoj sjednici od 3. decembra u Beogradu ovo:

1. Imade se osnovati kasaciono vrhovno sudište za Sloveniju, Istru i Dalmaciju u Ljubljani.

2. Državna zajednička vlada imade se obrazovati prije sastava državnoga vijeća. Ona će sazvati Državno vijeće najkasnije za mjesec dana.

3. Državni tajnici, koji bi imali biti posrednici između centralne vlade (ministarstva) i autonomnih vlada, ne će se osnivati, jer su nepotrebni.

dr. Pavelić

Sv. Pribićević

C. Delegacija Središnjega odbora Narodnoga vijeća zaključila je na svojoj sjednici dana 3. decembra, slijedeći zaključak: U resortima, čije agende provadaju autonomne vlasti, u slučaju konflikta među autonomnom vlašću i resortnim ministrom odlučuje Ministarsko vijeće uz odgovornost prema Državnom vijeću.

U pitanju autonomne kompetencije izdaje resortni ministar samo opće upute i vrši generalnu kontrolu, a ekzekutivu u svakom slučaju vrši autonomna vlast kao zadnja upravna instanca.

Imade se urediti centralno upravno sudište, koje imade pravo preispitati i dokinuti sve odluke autonomnih vlasti.

dr. Pavelić

Sv. Pribićević

18.

Središnji odbor Narodnoga vijeća S. H. S. kao delegacija u Beogradu prihvatio je dana 5. decembra ovaj zaključak: jer je pitanje, je li delegacija kompetentna posvema suplirati Narodno vijeće, jer se dosada zaključivalo samo putem sporazuma, a ne po majoritetnom principu, predlažem prije prelaza u specijalnu debatu ovaj prijedlog:

Delegacija zaključuje, da je ona u svim pitanjima državne organizacije, prema nacpima Narodnoga vijeća, koje interpretirati je delegacija sama ovlaštena, opunomoćena stvarati obvezatne zaključke po parlamentarnom načelu majoriteta. Dosadašnji zaključci delegacije ne mogu se promijeniti.

Sv. Pribićević

dr. Korošec

IZVJEŠTAJ

*sjednice Središnjega odbora Narodnoga vijeća S. H. S.
od 5. prosinca 1918.*

Predsjedava ban A. Mihalovich. Zapisnik vodi dr. V. Ćorović.

Dr. Angjelinović referiše o vojničkim nemirima u gradu proizvedenim od odjela 53. i 25. pukovnije.⁶⁴ Njegov izvještaj prima se do znanja, te mu se sa potpunim povjerenjem odobravaju sve poduzete mjere.

V. Bukšeg predlaže, da se obustave sve parade u varoši i sve manifestacije i otpuste svi nepotrebni časnici. Prijedlog se prima.

Dr. Dušan Popović povodom tih događaja daje pregled sve situacije i predlaže, da se pri povratku naših delegata odmah uzme u pretres čitavo narodno pitanje i temeljita reorganizacija vojske. Prima se.

Dr. Srgjan Budisavljević predlaže:

a) da se uvede preventivna cenzura, u pogledu ovih događaja, da se izda komuniquej, prema kome se obavezno imaju sastaviti novinski izvještaji.

b) da se odmah još ove noći povede istraga svih zatvorenika.

c) da se stavimo preko vojne komande u vezu s ostalim komandama u zemlji. Prima se.

Milan Roje: tuži se na samovoljno odalečivanje srednjoškolskih đaka povodom svih zadnjih događaja, inicirano pozivom sveučilištaraca. Traži remeduru od Narodnog vijeća.

Prima se, da dr. S. Budisavljević i dr. G. Angjelinović saopće đacima sveučilišta, da tim savjetima smetaju obuku i prelaze svoju kompetenciju.

M. Pribičević saopćava, da je njemu i gospodinu Kvaterniku od Središnjega odbora iz Beograda naloženo strogo održavanje reda i mira i da se lično čine odgovornim za to. Određuje, da se komandantom imenuje gospodin potpukovnik Antonijević,⁶⁵ koji će raditi sporazumno s gospodinom drom. Angjelinovićem. Za red u ostaloj zemlji brinut će se on s povjerenikom za unutrašnje poslove. Odobrava se.

Dr. Winterhalter izvještava, da su sve čete 25. i 53. pukovnije razoružane i kasernirane i da će se povodom događaja povesti najstroža istraga na osnovu uredovanja prijekog suda. Prima se do znanja.

A. Mihalovich

dr. V. Ćorović

⁶⁴ U Zagrebu je 5. XII. 1918. na tadašnjem Jelačićevu trgu došlo do krvavog sukoba između jednog dijela vojnika zagrebačkog garnizona (53. i 25. puka) i odjela »Narodne straže«. Došlo je do puškaranja: 13 mrtvih i 17 ranjenih (prema obavještenjima Srpske vojne misije).

⁶⁵ Artiljerski potpukovnik Milisav Antonijević, dotadašnji pomoćnik delegata Vrhovne komande D. Simovića.

ZAPISNIK

*sjednice Središnjega odbora Narodnoga vijeća
od dana 12. XII. 1918.*

Na sjednici predsjedava gospodin ban Mihalović, a zapisnik vodi dr. Miloš Martić.

Kao prva točka dnevnog reda dolazi na raspravljanje prijedlog demobiliziranih časnika, da im se kao otpremnina i odšteta te sredstvo za povratak u prijašnje stanje, koje su imali u javnom životu prije prevrata, doznači svakome po K 10.000.

U debati učestvuju zamjenik povjerenika za narodnu obranu dr. Winterhalter, povjerenik za socijalnu skrb Bukšeg, potpukovnik Kvaternik, povjerenik za financije Braum, te povjerenik za socijalnu skrb stavlja ovaj *prijedlog*:

da se ima odbaciti prijedlog onakav, kakav je bio podnesen od odbora mobiliziranih časnika za načelnu i generalnu otpremninu i odštetu demobilizovanim časnicima. Naprotiv, da se na teret vojnog erara ne samo za demobilizovane časnike, nego i za sve druge dobrovoljce na području S. H. S. bivše monarhije ima individualno prosuđivati svaki slučaj podnesen na rješenje, da li se on ima uvažiti, i na koji način ima mu se omogućiti povratak u stanje prije rata, i namještaj, bilo kakvom otpremninom, bilo brigom za postignuće namještaja, bilo udjeljenjem potrebite stipendije, i t. d., a naravno da uz to svaki pojedinac ima da opravda nemogućnost provođenja kako inače tog svog zahtjeva; – da se u tu svrhu ima obrazovati kod povjerenika za socijalnu skrb jedno mješovito povjerenstvo, sastavljeno u razmjeru određenom prema njegovoj uvidavnosti.

Predlog je bio poduprt od svih učesnika u debati. Stavljen na glasanje bio je jednoglasno prihvaćen.

Kao druga tačka dnevnoga reda raspravlja se o sniženju vojničke mazde od 5.– kruna.

Iza debate i poduljeg izvještaja potpukovnika Kvaternika stvar se upućuje na rješenje samom Predsjedništvu Narodnoga vijeća, da u zgodno vrijeme nakon odpusta nepotrebitog broja vojske, u tom pogledu riješi za onu vojsku, koju će biti potreba zadržati, a svakako mazdu snizi i obzirom na obrazovanje nove zajedničke vojske istu koliko moguće izjednači.

A. Mihalovich

Vod. zapisnika dr. Martić